

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра богослов'я

КИЇВСЬКА ТРЬОХСВЯТИТЕЛЬСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ

Магістерська робота

**ЗАРУЧИННИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧАС ФОРМАЦІЇ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ
ЦІННОСТЕЙ ПОДРУЖЖЯ В ХХІ СТОЛІТТІ**

Студент 6-го курсу Михайло Баранець

Науковий керівник: о. Юстин Міщенко

ліценціат морального богослов'я

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Бут – Буття

Втор – Второзаконня

Вих – Вихід

Еф – Послання до Ефесян

Євр – Послання до Євреїв

Іс – Книга Ісаї

Йо – Євангеліє Йоана

1 Кр – Перше послання до коринтян

Лк – Євангеліє Луки

Мр – Євангеліє Марка

Мт – Євангеліє Матея

1 Пт – Перше послання Петра

Суд – Книга Суддів

Тов – Книга Товита

1 Цар – Перша книга Царів

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ ПОДРУЖЖЯ В РОЗУМІННІ БІБЛІЇ, ОТЦІВ ЦЕРКВИ ТА В НАВЧАННІ ЦЕРКВИ	7
1.1. Подружній союз в Старому і Новому Завіті	7
1.2. Тематика подружжя у вибраних текстах Отців Церкви	15
1.3. Подружжя у вченні Церкви (вибрані документи щодо подружжя)	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ ПРИГОТУВАННЯ ДО ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ	25
2.1. Філософські підвалини моральної та цивілізаційної кризи в ХХІ ст.	25
2.2. Морально-релігійні наслідки життя без шлюбу	31
2.3. Соціальні наслідки життя без шлюбу	40
РОЗДІЛ 3. ЗАРУЧИНИ ЯК ЕТАП ФОРМАЦІЇ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЧЕСНОТ ПОДРУЖЖЯ	46
3.1. Заручини як час будівництва і поглиблення єдності	46
3.2. Зростання в чистоті та цінність чистоти	57
3.3. Заручини як час поглиблення віри	64
ВИСНОВОК	71
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	74

ВСТУП

Сім'я та Церква – дві інституції, які існують одна для одної. Це виражається у понятті «*Ecclesia domestica*» – домашня Церква. Подружжя постає в Церкві, а подруги мають жити згідно з покликанням, йти за Христом й відображати Царство Боже¹. Життя сім'ї має бути укладене таким чином, щоби вповні відповідати твердженню, що католицька родина є «Церквою в мініатюрі»². Сім'я є також спільнотою взаємної євангелізації³, яка, втім, покликана ділитись своїми духовними здобутками з іншими сім'ями. Через такі риси як любов, плідність, єдність, вірність та співпрацю – сімейна спільнота покликана являти присутність живого Бога та відкривати істинну природу Церкви⁴.

Коли подруги досконало впорядковують своє життя у шлюбі, таке подружжя є морально здоровим, а відтак утворюється здорова сім'я. З таких сімей, що в них підтримуються і культивуються гармонійні й збалансовані відносини між усіма членами, утворюється морально впорядковане суспільство. З цієї причини можемо вважати благо сім'ї благом суспільства. Для того, щоби вповні зрозуміти причини тих чи інших труднощів сімейного життя та дисбалансу у стосунках всередині родин, варто детальніше розглянути період, в якому двоє людей – чоловік і жінка – готуються до Таїнства Подружжя. Цей період у церковній традиції, званий періодом заручин, часто відстає на задній план та не надають йому належного значення. Важливо уточнити, що розглядаючи заручини, ставиться за мету дослідити період, під час якого люди, що готуються до укладення подружнього союзу, покликані до пізнання одне одного, поглиблення віри та єдності, зростання в довірі та взаєморозумінні, а не дослідити літургійний обряд, сформований у традиції Церкви.

¹ Пор. Іван Павло II. Апостольське післясинодальне повчання *Familiaris consortio*. Львів 2008, 26.

² Пор. *Familiaris Consortio*, 49.

³ Пор. Там само, 52.

⁴ Пор. II Ватиканський собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et Spes*. Львів 2014, 48.

Живучи у ХХІ столітті, ми є свідками постійно зростаючої кризи подружжя, яка корінням сягає середини минулого століття. Ми бачимо, як новітні віяння, які нібито відкривають людині омріяну свободу, насправді стають причиною масштабного краху моральності, який також стосується сімейного життя. Про цю кризу свідчать такі фактори як величезна кількість розлучень, абортів, поширення різних венеричних захворювань, популяризація порноіндустрії та нав'язування суспільству різноманітних відхилень як норм. Ці явища можна довго перераховувати, адже з приходом в соціум ідеї про «звільнення» від моралі, яке можна символічно датувати початком сексуальної революції, в світі постійно з'являються нові риси морального упадку, наче в прогресуючої хвороби з часом з'являються все нові й нові симптоми – аж до летального завершення. Але одним з головних проявів моральної кризи сучасного світу є безвідповідальне ставлення до подружнього життя, в тому числі й до періоду заручин.

В даній роботі розглядаються основні засади церковного вчення про подружжя, досліджується сучасний стан інституції подружжя в суспільстві та описуються основні негативні наслідки відсутності приготування до подружнього стану, а також наслідки для суспільства і сім'ї, котрі випливають зі співжиття чоловіка і жінки без укладення шлюбу.

Проблематика. Проблематикою даного дослідження є вказати необхідність практики безпосереднього приготування до подружжя.

Мета. Метою даної роботи є показати важливість підготовки до подружнього життя; вказати на основні цінності, які необхідно сформулювати в дошлюбному часі, до подальшого гармонійного подружнього життя.

Завдання. Завданням дослідження є проаналізувати концепцію «подружжя» в Святому Писанні, у Отців Церкви та у вченні Церкви, висвітлити важливість пізнання головних цінностей та чеснот подружжя перед вінчанням, вказати цінність пізнання один одного в часі заручин.

Метод. У даній праці використовується аналітичний та синтетичний методи. Спочатку були проаналізовані джерела і література на дану тему, а пізніше синтезовано дану базу матеріалів.

Межі. Праця міститься в межах морального богослов'я, аналізує біблійні, церковні та наукові тексти на тематику, котра стосується приготування до подружжя і самого подружнього співжиття.

Актуальність теми. В ХХІ столітті спостерігається виразне погіршення стану сім'ї і відкидання подружніх цінностей. Є нагальна потреба формації подругів для досягнення ними зрілості в забезпеченні фундаментальних цілей і завдань подружжя.

Огляд основної літератури. В основі дослідження було взято апостольське повчання папи Івана Павла II *Familiaris consortio*, Енцикліку папи Івана Павла VI *Humane Vitae*, Енциклікау папи Пія XI *Casti Connubii*, *Pontifical council for the family, Preparation for the sacrament of marriage*. З україномовних джерел використовував Святе Письмо, *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, *Катехизм Католицької Церкви* та інші. Значною мірою використовувались польськомовні джерела.

Головна гіпотеза дослідження. Головною гіпотезою даної праці є бачення передподружньої підготовки під час періоду заручин як закладення фундаменту для подальшого сімейного співжиття. Відповідальне ставлення до часу приготування до Таїнства Подружжя є запорукою гармонійних стосунків всередині подружжя, а також стосунків батьків з дітьми. Як ми зазначали вище, благо родини можна розглядати як благо цілого соціуму, позаяк соціум складається, великою мірою, з сімей.

РОЗДІЛ 1.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЦІННОСТІ ПОДРУЖЖЯ В РОЗУМІННІ БІБЛІЇ, ОТЦІВ ЦЕРКВИ ТА В НАВЧАННІ ЦЕРКВИ

Коли Бог створював людину на свій образ, наділяючи її здатністю любити, то покликав до любові, яка охоплює і дух і тіло. Таке покликання людина може реалізовувати різними способами, серед яких – подружнє життя⁵. Цей розділ має на меті дослідити інституцію подружжя в Святому Письмі, в Старому і Новому Завітах, а пізніше перейти до поглиблення навчання Традиції в творах вибраних Отців Церкви.

1.1. Подружній союз в Старому і Новому Завіті

Біблійні книги Старого і Нового Завіту стверджують, що інституція подружжя існувала в Божому задумі від самих початків людства. Обидві розповіді про сотворення світу мають характерне закінчення, яке є підставою для встановлення Таїнства Подружжя⁶. Господь каже, що не добре бути чоловікові самому, тому творить йому поміч – жінку (пор. Бут 2,18).

У Святому Письмі Старого Завіту не знаходимо докладного опису встановлення подружжя, але деякі важливі елементи все ж наявні. Першочергово варто звернути увагу на «двоступеневу» структуру подружжя: спочатку відбувалися заручини, а вже потім – весілля (пор. Втор 22). Пророк Осія використовує термін «заручини» для підкреслення вірності Бога та непорушності Його завіту (пор. Ос 2,21). Заручини в єврейському суспільстві мали суто юридичний характер, адже наречений мав передати батькові нареченої кошти або подарунок (пор. Бут 34,12; Вих 22,16; 1 Цар 18,25). Знаходимо також згадки про укладення подружнього союзу у книзі Товита (пор. Тов 7,13). Союз укладався не лише між нареченим і нареченою, але й

⁵ Пор. Кришталь Г. *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя. Скрипт для студентів*. Львів 2009, 95.

⁶ Пор. Леон-Дюфура К. *Шлюб // Мудрий С.* (ред.). *Словник Біблійного Богослов'я*. Рим 1992, 912.

між їхніми сім'ями. Вирішивши всі юридичні аспекти під час заручин, старозавітні юдеї влаштовували весілля – сімейне свято з великою кількістю запрошених (пор. Бут 29,22)⁷.

Перша історія створення людини наголошує на цілковито рівній гідності чоловіків і жінок, які, як образ Бога, є вершиною створення. Разом вони повинні впорядковувати землю і панувати над творінням⁸. За словами Папи Франциска, подружжя є найгарнішим Божим творінням, бо «чоловік і жінка, які стають одним тілом, є образом Божим»⁹. Єдність подружжя також виражена в завіті подружньої любові, коли стають «вже не двоє, а одне тіло» (Мт 19,6). Чоловік і жінка також покликані до зросту в цій єдності шляхом щоденного дотримання шлюбної обітниці¹⁰. Ще одним проявом подружньої єдності є рівна особиста гідність подругів¹¹.

Папа Іван Павло II вбачає у першій розповіді про сотворення людини першу згадку про те, що чоловік і жінка показані в однаковій мірі особами. Обоє вони роблять внесок у творення блага в людському житті. Тут також бачимо, що принцип взаємодоповнення і спільноти є закладений Богом в саму основу людства¹². У Євангелії від Марка під час діалогу з фарисеями Ісус в особливий спосіб наголошує на єдності подружжя, посилаючись на книгу Буття (пор. Мр 10,2-9; Бут 2,24).

Природно, що єдність провадить до творення нового життя. «Захищати і підтримувати життя, шанувати його і любити – це наказ, який Бог дав кожній людині, закликаючи її – свій живий образ – розділити Його панування над світом»¹³. «Будьте плідні й множтеся і наповняйте землю та підпорядкуйте її собі; пануйте над рибою морською, над птаством небесним і над усяким звіром, що рухається по землі» (Бут 1,28).

⁷ Пор. *Моральне богослов'я: Етика статевості і подружнього життя*, 38.

⁸ Пор. Bielecki S. *Stary Testament o małżeństwie: Ideal i rzeczywistość* / [PDF] 84.

⁹ Пор. «*In difesa del matrimonio. L'appello durante la visita alla chiesa dell'Assunta a Tbilisi*». 3 ottobre 2016. L'Osservatore Romano, (4 ottobre 2016) 6.

¹⁰ Пор. *Familiaris Consortio*, 19.

¹¹ Пор. *Gaudium et Spes*, 49.

¹² Пор. Іван Павло II. Апостольський лист до сімей *Gratissimam Sane*. Рим 1994, 6.

¹³ Папа Іван Павло II. Енцикліка *Evangelium Vitae*. Рим 1995, 42.

У Старому Завіті видимим знаком Божого благословення для сім'ї була наявність потомства, при чому сила благословення вимірювалась кількістю дітей. Діти є великим даром для подружжя, саме вони найбільше сприяють благу самих батьків. Євреї не уявляли собі щасливої сім'ї без дітей¹⁴.

Для людини Старого Завіту сім'я і потомство є вкрай важливими аспектами життя. Це можна зрозуміти хоча б з того, що тривале життя без шлюбу, як і бездітність, вважалося ганьбою і нещастям (пор. Іс 4,1; Суд 11,37)¹⁵. Відсутність потомства було для батьків не тільки ганьбою й причиною смутку, а також і ознакою прокляття (пор. Євр 18,21)¹⁶. Єдиним випадком коли єврей міг утриматися від шлюбу та родини, було бажання пожертвувати життям для вивчення Тори¹⁷.

Таким чином, між усіма благословеннями подружжя, діти займають перше місце. Творець людського роду, забажавши у Своїй доброті послужитися людьми, як Своїми помічниками для поширення життя, навчив цього, коли у Раю, засновуючи подружжя, сказав нашим прабабкам, а через них – всім наступним супругам: «Будьте плідні й множтеся і наповняйте землю» (пор. Бут 1,28)¹⁸.

Церква навчає, що подружжя, яке любить і народжує життя, є справжньою живою «фігурою», але не такою, як ті, що заборонені Декалогом, а здатною показати Бога Творця і Спасителя. Тому плідна любов стає символом внутрішнього Божественного життя (пор. Бут 1,28; 9,7; 17,2-5.16; 28,3; 35,11; 48,3-4)¹⁹.

В біблійному вимірі родина виступає також як середовище для катехизації дітей. Про це читаємо в книзі Виходу, коли описується святкування Пасхи (пор. Вих 12, 26-27), у 6 главі Второзаконня, а також в нарративному діалозі, яким супроводжується пасхальна вечеря. Родина є

¹⁴ Пор. *Gaudium et Spes*, 50.

¹⁵ Пор. *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя*, 35.

¹⁶ Пор. Kułaczkowski J. *Elementy prawa rodzinnego w świetle Kodeksu Deuteronomium Pwt (Pwt 21,15-21)* / [PDF] 117.

¹⁷ Пор. Friedman M. *Tradycja rodzinna w Judaizmie*. Warszawa 1996, 41.

¹⁸ Пор. Пій XI, Енцикліка *Casti Connubii*. Рим 1930, 11.

¹⁹ Пор. Папа Франциск, Апостольська адгортація *Amoris laetitia*. Рим 2016, 11.

спільнотою, в якій батьки постають для своїх дітей першими вчителями віри²⁰.

Віра в Бога розвивається та зберігається через віру батьків. Слово, яким позначається родина – «дім» — означає не тільки чоловіка, жінку та дітей, а також і тих, хто належить до цього роду²¹. Сім'я Ноя включає дружину, синів із дружинами та дітьми (пор. Бут 7,1).

Приклад батьків займає важливе місце у вихованні дитини. Батько є відповідальним за власних дітей, він впевнений, що його постава є причиною успіхів і благословень родини²². Дитина, споглядаючи поведінку своїх батьків, вчиться будувати свої стосунки з Богом. Жертва Авраама є особливо влучним прикладом того, як дитина усвідомлює, що Бог є для його батька важливішим за все (пор. Бут 22,1-14)²³.

Ще одним обов'язком родини в Старому Завіті було забезпечення дітей умовами для розвитку. Батько, зазвичай, навчав свою дитину того ремесла, яким сам володів, і таким чином вводив її в ширше коло суспільних стосунків²⁴. Збереження цих традицій бачимо у родині Йосифа і Марії. У цих традиціях зростав Ісус Христос, бо від юних літ працював за теслярським верстатом Святого Йосифа (пор. Мт 13,55; Мк 6,3)²⁵.

Святе подружжя, яке ми зустрічаємо на сторінках Нового Завіту, є зразком сімейного життя. В подружжі Йосифа і Марії бачимо образ подружньої любові та глибоку єдність в усьому²⁶. Вони спільно брали участь у таких важливих подіях, як народження Ісуса, його обрізання, похід до Єрусалиму, тощо²⁷.

Свята родина є прикладом усвідомлення найважливішого Божого закону – закону любові. Принципом свого життя батьки Ісуса випереджували

²⁰ Пор. *Amoris laetitia*, 16.

²¹ Пор. Florek T. *Rodzina u świętych Karmelu* [PDF].

²² Пор. De Vaux R. *Instytucje Starego Testamentu*, T.1-2, Poznań: Pallottinum 2005, 58-59.

²³ Пор. Kiernikowsky Z. *Dwoje jednym ciałem w Chrystusie*. Warszawa: Księży Marianów 2000, 192.

²⁴ Пор. *Instytucje Starego Testamentu*, 51, 87.

²⁵ Пор. Папська рада «Справедливість і мир». *Компендіум Соціальної доктрини Церкви*. Київ 2008, 259.

²⁶ Пор. Majewski M. *Malzenstwo i rodzina w Biblii*. Kraków 2012, 16.

²⁷ Пор. *Malzenstwo i rodzina w Biblii*, 16.

його науку, вони ніби розуміли його вчення ще перед тим, як воно було проголошене. Ознакою того, що для Йосифа любов була вищою за Закон є те, що він лишає вагітну Марію своєю дружиною (пор. Мт 1,21-24)²⁸.

Народившись і зростаючи в подружжі, Христос мав досвід пережиття родинних викликів та родинних цінностей. Саме тому, дискутуючи з фарисеями на тему розлучення, Христос наголошує на тому, що «двоє стануть одним тілом» (Мр 10,8) та що людина не може роз'єднати того, що з'єднав Бог (пор. Мр 10,9). Христос також навчав своїх учнів, що «хто відпускає свою жінку і бере другу, чужоложить з нею» (Мр 10,1-12)²⁹. Своїм негативним ставленням до розлучення, Христос прагне відновити не тільки впалу людську природу, але і інституцію подружжя³⁰.

Священного характеру подружжю надає те, що його заснував сам Бог. Христос не тільки не заперечує проголошеної старозавітними пророками істини, яка свідчить, що подружжя – союз вірної любові між чоловіком і жінкою, а й повертається до біблійного початку, наголошуючи на нерозривності подружжя, і встановлює його Таїнством – видимим знаком, який дає Христос, об'являючи й передаючи благодать³¹.

Христос, будучи Сином Божим, прийшов до людей, щоби переобразити все сотворіння і заснувати Церкву. Разом з усім Христос переображає також і подружжя (пор. Йо 2,1-12), дає їм благодать, яка відкриває життя для цієї спільноти вірних у Царстві Божому, щоби вони голосили Євангеліє та розбудовували Церкву. В цьому і полягає різниця між старозавітним та новозавітним виміром подружжя – в святості життя Христової Церкви. Про це свідчить також глибина взаємної любові та самопожертви, натхненої Христом, в якій чоловік і жінка зрікаються самих себе, беруть на себе свій

²⁸ Пор. John Paul II. Apostolic exhortation *Redemptoris Custos*. Rome 1989, 7.

²⁹ Пор. *Amoris Laetitia*, 21.

³⁰ Пор. *Malzenstwo i rodzina w Biblii*, 16, 53; пор. *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя*, 35.

³¹ Пор. Аверінцев С. Рупнік М. *Адам та його ребро. Духовність подружньої любові*. Львів 1998, 36-37.

хрест, реалізують задум Бога щодо себе самих та розвивають Церкву. Таким чином подружжя у Христі залучається до життя Бога у Трійці³².

Подружня любов покликана відображати Христову любов до Церкви – своєї нареченої, заради якої Він жертвує Себе Самого на Хресті. Здатність до такої жертвовної любові подруги черпають з Таїнства Подружжя³³.

«Подружня любов осягає ту повноту, якій внутрішньо підпорядкована подружня *caritas*, що є належним та особливим способом, у який подруги беруть участь у самій любові Христа, який жертвує Себе на хресті, та покликані до її переживання»³⁴.

Апостол Павло вчить, що чоловік має мати до жінки таку любов, як Христос до Церкви (пор. Еф 5,25), жінка має коритись чоловікові, бо чоловік – голова жінки, як і Христос – голова Церкви (пор. Еф 5,22-24). Чоловік і жінка єднаються любов'ю не тільки одне з одним, а й з Ісусом. Вони діляться любов'ю між собою й тим самим діляться нею з Христом, і таким взаємним даруванням подруги утворюють одне Тіло Христове (пор. Еф 5,31-32)³⁵. Апостол Павло також пояснює це у посланні до Ефесян: «Тим-то покине чоловік свого батька і свою матір, і пристане до своєї жінки, і вони обоє будуть одне тіло. Це велике таїнство, а я говорю про Христа і Церкву» (Еф 5,31-32)³⁶.

Все життя християн просякнуте символікою шлюбної любові Христа і Церкви, навіть в Таїнстві Хрещення, яке робить людину частиною Божого Народу, є шлюбна містерія, адже бачимо в хрещальній купелі – весільну (пор. Еф 5,26-27), яка веде до весільної трапези – Пресвятої Євхаристії. Подружжя між охрещеними є справжнім таїнством Нового Союзу, оскільки воно означає і вділяє благодать³⁷.

³² Пор. Білаш В. *Християнська сім'я як домашня Церква - реалізація Божого Задуму* // dc.lviv.ua (10.09.2019).

³³ Пор. *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя*, 97.

³⁴ Там само. 97.

³⁵ Пор. Синод Єпископів УГКЦ, *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2011, 475.

³⁶ Пор. Синод Єпископів УГКЦ, *Катехизм Католицької Церкви*. Львів 2002, 1616.

³⁷ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 1617.

Той факт, що і Таїнство Подружжя, і Церква однаково мають Боже походження, є підставою взаємної подібності Церкви та сім'ї³⁸. Як і Церква, сім'я є учасницею Божого творчого акту та відображає Бога, єдиного в трьох Особах. Спільнота чоловіка і жінки є, можна сказати, взірцем двох в єдиному тілі, тобто взірцем Христа – Нареченого і Церкви – Нареченої³⁹.

З приходом Месії у світ відбувається зміна акцентів: у Старому Завіті головною метою подружжя було потомство, а в Новому Завіті, окрім потомства, нам відкривається важливість взаємної любові чоловіка і жінки⁴⁰.

У подружжі утворюється каміння для духовного дому, про яке писав апостол Петро (пор. 1 Пт 2,5). Він також навчає, що тіла чоловіка і дружини – місця перебування Духа Святого. Подружжя покликане не лише народжувати дітей людських, а також і Богом усиновлених дітей через Хрещення, в якому вони одержують нове життя одержане від Ісуса Христа через Його Духа⁴¹.

Крізь призму любові нам також відкривається поняття, що походить від апостола Павла – «подружній обов'язок» (пор. 1 Кр 7,3), який варто трактувати як «обов'язок любові», який не може існувати в тому випадку, коли подружжя живе лише задля задоволення інстинкту⁴².

Святий Павло у своїх листах до спільноти вірних з Коринту порушує питання подружньої вірності, тому що на цю спільноту мали вплив язичники, які жили в нечистоті. Тому апостол Павло намагається донести спільноті важливість життя в науці Спасителя, де підкреслює нерозривність шлюбу до смерті одного з подругів (пор. 1 Кр 7, 10). Він бачив шлюб таким, яким він був у Старому Завіті – стосунки Бога і людини, тобто Христа і Церкви⁴³.

³⁸ Пор. Іван Павло II. Апостольський лист *Mulieris Dignitatem*. Рим 1988, 6.

³⁹ Пор. Czaja A. *Wierze w Kościół. Katechezy o Bożym Domu dla nas*. Opole 2013, 136.

⁴⁰ Пор. Kalwa P. *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*, Lublin: Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1985, [PDF] 137; пор. Ярема М. *Християнське подружжя і регулювання плідності* // xic.com.ua (12.09.2019).

⁴¹ Пор. *Gratissimum Sane*, 39.

⁴² Пор. Ляун А. *Любов і партнерство з католицького погляду*. Львів 2013, 68.

⁴³ Пор. Twardzilowski T. *Zarys problematyki rodzinnej w Biblii* // depot.ceon.pl (25.09.2019).

Одна з основних переваг Христової місії, яку бачимо у Євангелії – піднесення жінки, підняття її до гідності, а не так, як це було у Старому Завіті – ставлення просто як до матері дітей, господині⁴⁴.

Хоча в Новому Завіті немає прямої промови Ісуса щодо ролі та становища жінок, проте поведінка Спасителя, цінування жіночої праці вказують на це. Першими кому Христос звістив про воскресіння – це жінки (пор. Лк 24, 1-10; Мр 16,9)⁴⁵.

Любов – це фундамент подружжя. Силою любові долається егоїзм, ревності й гордість. Вона також вчить подругів дарувати себе одне одному й мати терпіння у викликах подружнього життя, адже любов ця не тільки взаємна, але також і Христова любов. З вчення святого Павла випливає усвідомлення подібності стосунків у подружжі та стосунків Христа з Церквою⁴⁶.

У навчанні апостола Павла яскраво виділені такі риси християнської сім'ї, як натхненність Євангельськими цінностями, важливість життя за природним та Божим законами, панування закону любові, подібність стосунків подругів із стосунками Христа і Церкви, шанування гідності жінки замість сліпого підпорядкування, послух та вдячність дітей батькам⁴⁷.

Дещо дослідивши питання подружнього співжиття в Святому Письмі Старого та Нового Завітів, можна підсумувати, що, хоч біблійний образ сім'ї зазнавав змін, проте завжди залишалися фундаментальними аспектами такі поняття, як любов, взаємоповага, взаємодарування, довіра до Бога, нерозривність і глибока єдність. Не менш важливим покликанням подружжя є передавання віри дітям, виховання та впровадження їх у суспільне життя.

⁴⁴ Пор. Rops D. *Życie codzienne w Palestynie za czasów Chrystusa*. Warszawa 1964, [PDF] 183-184.

⁴⁵ Пор. Wyżlic M. *Pozycja kobiety w małżeństwie i rodzinie w nauczaniu Ojców Kościoła*, Lublin 2010, 49.

⁴⁶ Пор. *Malżeństwo i rodzina w Biblii*, 54.

⁴⁷ Пор. Sikora A. *Rodzina w nowotestamentalnych «tablicach domowych»*. red. G. Witaszek, Lublin 1997, 65-66.

1.2. Тематика подружжя у вибраних текстах Отців Церкви

Розглядаючи тему подружжя в творах Отців Церкви, можемо зауважити, що вона не є сильно розвиненою. Причиною цьому може бути те, що в ранньохристиянські часи в християнських спільнотах панувала висока мораль та вірність, тож навіть коли з'являлися виклики, вони легко вирішувались через батьківську опіку єпископа та поради досвідченіших членів громади. Серйозні виклики постали аж наприкінці II-го століття, в час, коли Отці мусили стати на захист християнської віри від нападів з боку поган. В числі проблем, які потребували відповіді тогочасних богословів, було також і вчення про подружжя⁴⁸.

В Отців Церкви цього періоду знаходимо згадки про різні аспекти сімейного життя. Святий Ігнатій Богоносець у своєму «Посланні до Полікарпа» дає нам розуміння про основу подружнього життя – щирю й живу любов між подругами. Цю любов слід розуміти не як грубі бажання, а як ту, що походить від вищого начала й підпорядковується вищим силам⁴⁹. Святий Ігнатій бачить сутність подружнього життя в перебуванні «у Господі». Важлива настанова святого полягає в тому, щоби мати згоду єпископа на укладення шлюбу, щоби подружжя мало Боже благословення⁵⁰.

Ще одним важливим ранньохристиянським теологом є святий Єрма. Він наголошує на нерозривності подружжя аж до смерті. Апостол Єрма бачить в подружжі союз чоловіка і жінки, що будується на любові й глибокій єдності, і який не може бути розірваний фактом смерті одного з подругів⁵¹. Єрма бачить метою шлюбу дітородження й виховання богоугодної людини⁵².

Теофіл Антіохійський у єдиному творі, який дійшов до нас, «Три книги до Автоліка про віру християнську» навчає, що Бог створив перших чоловіка

⁴⁸ Пор. *Моральне богослов'я: Етика статевості і подружнього життя*, 41.

⁴⁹ Пор. Григоревский М. *Учение Святителя Иоанна Златоуста. О браке*. Москва 2007, 25-26.

⁵⁰ Пор. Богоносець І. *Свт. Послания* // predanie.ru (09.10.2019).

⁵¹ Пор. Издательский Совет Русской Православной Церкви. *Писания мужей апостольских*. Москва 1895, 185-186.

⁵² Пор. Ерм. *Пастырь* // azbyka.ru (10.10.2019).

і жінку для того, щоби між ними була велика любов, і цим хотів показати таїнство Божої єдності. Святий, говорячи про єдність підкреслює, що багато хто з чоловіків навіть помирали за свої жінки⁵³. Дослідники вбачають в словах святого Теофіла наголос на тому, що основа шлюбу, між іншими, знаходиться в психічній природі людини, і вона складається з любові й прихильності між подругами⁵⁴.

Святий Климентій Олександрійський, говорячи про вступ до шлюбу, каже, що не кожен може одружитися. Є обмеження на час, коло осіб і вік. Не личить одружуватися коли завгодно, навіщо завгодно і як завгодно, але в належний час, будучи в належному стані і на жінці шлюбного віку з метою мати законних дітей, за умови повної на те згоди жінки і відсутності всілякого примусу стосовно чоловіка, який любить її. Таким чином, на думку Климента Олександрійського, в основі шлюбу повинна лежати вільна любов подругів один до одного, а дітородження виступає як результат їхньої любові⁵⁵.

Святий Юстин Мученик вважає, що основна мета подружжя – народження і виховання дітей. Хоч ми не знаходимо в його творах згадки про іншу мету подружжя, тобто єднання подругів, це не означає, що святий обмежував подружжя, наголошуючи лише на дітородженні⁵⁶. У своїй «Апології» Юстин Мученик навчає про ціломудреність. Він коментує уривок з Євангелія від Матея, в якому Христос говорить про перелюб (пор. Мт 5,28-32), і навчає, що той, хто укладає другий шлюб і дивиться на жінку з пожаданням, грішить⁵⁷.

Святий Василій Великий пише, що Бог так піклується про наше спасіння, що дав два шляхи: подружжя і дівоцтво, і щоб ті, які не можуть витримати подвигу дівоцтва, вступали у шлюб, усвідомлюючи, що треба буде звітувати про власну ціломудреність, святість та уподібнення тим, які в подружжі

⁵³ Пор. Антиохийский Ф. *свт. Послания к Автолику* // predanie.ru (09.10 2019).

⁵⁴ Пор. *Учение Святителя Иоанна Златоуста о браке*, 41.

⁵⁵ Пор. Александрійский К. *Свт. Строматы* // azbyka.ru (11.10.2019).

⁵⁶ Пор. *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя*, 42.

⁵⁷ Пор. Александрійский К. *Строматы*. Т I. перевод с давньогрец. Е. Афонасин. Санкт-Петербург 2003, 332.

жили свято й виховували дітей⁵⁸. Для святого Василя Великого подружжя – це школа чеснот⁵⁹.

Йоан Золотоустий найбільш повно розкрив тему шлюбу. Так, говорячи про сутність шлюбу, святитель зазначає: «творча Премудрість Бога з самого початку розділила одного на два. І хто ще не з'єднався узами шлюбу, той не становить цілого, а половину». За вченням святого Йоана, сполучною ланкою в шлюбі є почуття любові і серцевої прив'язаності⁶⁰. Йоан Золотоустий бачить шлюб як глибоке духовно-моральне єднання чоловіка і дружини, як союз любові і взаємної прихильності, який утворює з двох істот різної статі дві нероздільні частини однієї істоти з метою повного внутрішнього живого життєвого спілкування⁶¹. Святитель вважає, що необхідно, щоб священник молитвами та благословенням ствердив спільне життя подругів, щоб любов чоловіка посилилась, а ціломудреність нареченої укріпилась, щоб все співдіяло на добро в їхньому домі, щоб подруги в радості проводили життя, поєднані допомогою Божою⁶². Йоан Золотоустий також навчає, що шлюб не є завадою для богоугодного життя, більш того, він є засобом для приборкання палкої природи⁶³. Отець Церкви каже, що подруги, які з'єднані між собою й живуть в згоді, навіть якщо живуть в бідності, бувають щасливішими за усіх інших. Єдинодушність у Бозі, за словами Отця Церкви, захищає подружжя від зла, приносить мир й велике Боже благовоління⁶⁴.

Григорій Богослов каже, що дуже добре, коли Христос є присутній у шлюбі, тому, що де є Христос, там все знаходить гідність, і вода перетворюється у вино, тобто змінюється на краще⁶⁵. Складаючи єдину плоть, подруги мають одну душу і взаємною любов'ю пробуджують одне в одного

⁵⁸ Пор. Великий В. *Свт. Творения в двух томах*. Т II. Москва 2008, 126.

⁵⁹ Пор. *Учение Святителя Иоанна Златоуста о браке*, 67.

⁶⁰ Златоуст И. *Свт. Беседа XII на Первое послание к Колоссянам*. Москва 1858, 210-211.

⁶¹ Пор. *Учение Святителя Иоанна Златоуста о браке*, 118.

⁶² Пор. Сойкин П. *Творения иже во святых отца нашего Иоанна Златоуста*. Т IV. Санкт-Петербург 1915, 539.

⁶³ Пор. *Творения иже во святых отца нашего Иоанна Златоуста*, 194.

⁶⁴ Пор. Там само, 418-422.

⁶⁵ Пор. Волчанинова М. *Творения иже во святых отца нашего Григория Богослова* / [PDF] 293.

старанність до благочестя. Святий Григорій вважає, що подружжя не віддаляє від Бога, а навпаки, більш прив'язує, тому, що має більше спонукань звертатися до Нього⁶⁶. Святитель навчає про три найважливіші цінності шлюбу: «власне шлюб» – церковне благословення подружжя, «союз» – особистісне єднання подругів, а також народження дітей та виховання їх у християнській вірі⁶⁷. «Творцем» подружжя у вченні святого Григорія виступає сам Ісус Христос, а єдиним приводом для розлучення він вважає те, про що говорив Спаситель – розпусту (пор. Мт 19,9)⁶⁸.

Святий Августин вважав, що подружжя є природнім та позитивним зв'язком, в якому зростає любов між чоловіком і дружиною⁶⁹. Хоч святий є більш прихильний до неодруженого стану, все ж підкреслює, що подружжя має особливу цінність й наголошував, що воно покликане продовжувати життя. Святий Августин виокремлює три ознаки подружжя: дітородження, вірність та власне подружжя в якості Божого Таїнства. Вірністю для нього є не лише утримання від зради, але й дотримання подружніх обов'язків і взаємодопомога. Шлюб своєю нерозривністю віддзеркалює союз Ісуса Христа з Церквою⁷⁰. Святий вчить, що розірвати шлюб неможливо, адже внутрішній зв'язок між подругами залишається⁷¹. Окрім цінності статевої чистоти в подружжі, Августин високо шанує гідність батьківства, а також засуджує неприродне співжиття та перелюб⁷².

Святий Амброзій Міланський навчає, що подружжя покликане реалізувати прагнення природи людини спільного життя. Основа співжиття подругів – почуття любові. Любов батьків до дітей зумовлюється природним законом, а любов між чоловіками й жінками – Божественним. Цей Божественний закон перетворює подругів в одне тіло й один дух. Мету подружжя святий Амброзій вбачає в народженні дітей й допомозі на дорозі до

⁶⁶ Пор. *Творения иже во святых отца нашего Григория Богослова*, 59-60.

⁶⁷ Пор. Богослов Г. *Свт. Творения*. Т I. Москва 2007, 436.

⁶⁸ Пор. *Свт. Творения*, 434-435.

⁶⁹ Пор. Gasidlo W. *Z zagadnień etyki małżeńskiej i rodzinnej*. Kraków 1990 / [PDF] 48-49.

⁷⁰ Пор. Хаффнер П. «Таїнство брака» // *Страницы: богословие, культура, образование*. Т XI. Москва 2006, 16.

⁷¹ Пор. Пашков В. *Святые отцы о Таинстве Брака* // *azbyka.ru* (17.10.2019).

⁷² Пор. *Z zagadnień etyki małżeńskiej i rodzinnej*, 48-49.

неба, тому подружжя – це благо. Фундаментом подружжя є не статеве єднання (*consumatum*), а подружня згода (*matrimonium ratum*). Виявлення подружньої згоди ще в акті заручин, на погляд святого Амброзія, прирівнює цей акт до самого подружжя, а наречена вже з моменту заручин є дружиною. Отець Церкви застерігає християн від шлюбів з невірними, адже релігійна незгода унеможлиблює духовне поєднання, а це, в свою чергу, не дає подружньому союзу відповідати своєму призначенню⁷³. Святий Амброзій не заперечує можливості повторного шлюбу тої сторони, проти якої був вчинений перелюб, який знищив подружню єдність, але і не радить укладати повторного шлюбу⁷⁴.

Аналізуючи погляди Отців Церкви на тему Подружжя, можемо зауважити, що, попри незначні відмінності в їхніх думках стосовно подружнього життя, в більшості вони є одностайними в таких фундаментальних поняттях як нерозривність та прокреативність подружжя. Отці також вчать, що основою для укладання шлюбу та подружнього співжиття взаємну любов, християнське благочестиве життя, й не менш важливу роль надають самому Таїнству Подружжя, яке має бути освячене Богом через священнослужителів.

1.3. Подружжя у вченні Церкви (вибрані документи щодо подружжя)

Шлюб, піднесений Христом до Таїнства, має за основу єдність і нерозривність, а також дві головні мети, які є дорогою спасіння – взаємодарування подругів та помноження Божого Народу. Церква постійно змагається за шлюб, захищаючи його від різних поглядів, які трактують подружжя як щось нечисте та позбавлене святості. Протягом історії Церква неодноразово наголошувала на своєму праві, встановлювати правила для

⁷³ Пор. *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя*, 46.

⁷⁴ Пор. Там само, 46-47.

вступу у шлюб та нероздільності шлюбної угоди і Таїнства, часто вступаючи в конфронтацію з державою⁷⁵.

Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – Наша Пасха» стверджує, що в Таїнстві Подружжя чоловік і жінка стають новим життям у Христі та підкреслює єднальний характер та святість подружжя, з якого утворюється домашня Церква⁷⁶.

Святіший Отець Лев XIII в енцикліці *Arcanum Divinae Sapientiae* навчає, що єдність і нерозривність – це найкращі риси шлюбу, які походять ще від часів створення перших людей та заснування подружжя⁷⁷. Папа також підкреслює, що до рівня Таїнства подружжя підносить сам Господь Ісус Христос⁷⁸, а мета цього союзу полягає не лише в народженні потомства та наповнення світу, а ще й в щасті подругів⁷⁹.

Папа Пій XI навчає нас, що подружжя є вільним вибором людини, в якому вона добровільно приймає зобов'язання дотримуватись всіх притаманних подружжю принципів⁸⁰. У своїй енцикліці *Casti Connubii* Святіший Отець описує благословення, які подружжя отримує від Господа: дітородження, подружня вірність і Таїнство. В цих трьох дарах Понтифік вбачав синтез усього вчення про християнське подружжя⁸¹. Серед трьох вищезгаданих благословень Пій XI перше місце надає дітородженню, яке, на його думку, є даром Божої доброти, в якому виявляється співпрацю подругів з Всемогутнім, яка може існувати тільки завдяки любові. На другому місці знаходиться вірність, яка відкриває багато благ для подружжя⁸², а на третьому – шлюб як Таїнство, яке включає в себе такі поняття як нерозривність, єдність і міцність. Папа вважає, що Таїнство не заковує подругів, а прикрашає й

⁷⁵ Пор. *Християнское вероучение. Догматические тексты учительства церкви III-XX ВВ* / перекл. з франц. Н. Соколова. Санкт-Петербург 2002, 471.

⁷⁶ Пор. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 471.

⁷⁷ Пор. Лев XIII, *Енцикліка Arcanum Divinae Sapientiae*. Рим 1880, 5.

⁷⁸ Пор. *Arcanum Divinae Sapientiae*, 9.

⁷⁹ Пор. Там само, 26.

⁸⁰ Пор. Пій XI *Енцикліка Casti Connubii*. Рим 1930, 8.

⁸¹ Пор. *Casti Connubii*, 10.

⁸² Пор. Там само, 12.

укріплює їх, даючи сил проявляти в своєму шлюбі образ союзу Христа і Церкви, який є зразком найдосконалішої любові⁸³.

Другий Ватиканський Собор у конституції *Gaudium et spes* порушує проблему гідності шлюбу і сім'ї. Отці Собору навчають, що інститут подружжя виникає за Божественним розпорядженням тоді, коли подруги взаємно віддають себе одне одному й приймають одне одного. Сам Бог виступає Творцем шлюбу, наділяючи його різними благами, які необхідні для продовження людського роду, для особистісного розвитку, для добробуту цієї сім'ї та цілого суспільства. В документі також йдеться про те, що інститут шлюбу й подружня любов у своїй суті покликані для народження й виховання потомства. Чоловік і жінка, які у шлюбі утворюють вже одне тіло, служать одне одному через глибоку єдність, яку щодня поглиблюють. Справжня подружня любов, поєднуючи в собі людське й Божественне, робить подругів здатними до взаємодарування. Ця любов набагато перевищує еротичне захоплення, а проявляє себе у справах, що притаманні шлюбові. Подруги мають усвідомлювати свою особливу місію давати життя й виховувати дітей, яка дає їм можливість співдіяти з Богом. Проте в *Gaudium et spes* зазначається, що шлюб покликаний не лише для дітонародження, а ще й для того, щоби подруги зростали у любові й розвивали її. Саме тому навіть в тих випадках, коли подруги не можуть дати нового життя, шлюб як тісний зв'язок продовжується, зберігаючи свою цінність і нерозривність⁸⁴. Ще одна важлива тема, якої Отці торкаються в GS, це обов'язок подругів шанобливо ставитись до людського життя, адже Бог дав людям це високе покликання – зберігати життя. Від самого моменту зачаття людину треба ретельно оберігати, а аборт і дитино вбивство – жахливі злочини⁸⁵.

Енцикліка Папи Павла VI *Humane vitae* дає нам усвідомлення важливості подружньої любові та її самотності. Папа навчає, що подружжя, створене

⁸³ Пор. *Casti Connubii*, 42.

⁸⁴ Пор. *Gaudium et Spes*, 48-50.

⁸⁵ Пор. *Християнское вероучение. Догматические тексты учительства церкви*, 488.

Богом, який є любов'ю, покликане здійснювати Його план любові. Павло VI стверджує, що подружня любов є вірною і виключною до кінця життя. Важливою рисою подружньої любові також є плідність, адже вона не є до кінця поглинутою єднанням подругів, а ще й спонукає зачинати нове життя. Подружня любов, на думку Понтифіка, є у своїй суті спрямованою до зачаття, а діти – це найцінніший дар для подругів⁸⁶. Дітонародження – дуже важливе покликання подружнього життя. Церква вчить нас, що любовне єднання і дітонародження нерозривно пов'язані між собою у Божому задумі. Святіший Отець підкреслює, що подружнє спілкування зберігає зміст справжньої взаємної любові тоді, коли шануються обидва суттєві аспекти подружнього життя – єднання і продовження роду⁸⁷.

Про служіння життю у сім'ї навчає святий Папа Йоан Павло II у адгортація *Familiaris consortio*. Згідно з цим документом, сім'я, служачи життю, постійно живить і збагачує суспільство. Сім'я, в якій шанується гідність людської особи, є джерелом гуманного суспільства⁸⁸.

Папа також висловлює думку про те, що людина самим фактом свого існування завдячує інституту сім'ї. Про це ми читаємо на сторінках «Листа до сімей». «У людини, яка приходить на світ і не має сім'ї, розвивається нестерпне відчуття болю і втрати, яке пізніше гнітитиме її все життя. Церква знає, що людина виходить зі сім'ї, для того, щоб здійснити у новій сімейній спільноті своє особливе покликання у житті»⁸⁹.

Завдання сім'ї у суспільстві – дбати про те, щоби держава не тільки не обмежувала права сім'ї, а й захищала їх⁹⁰. Умови, в яких живуть сучасні сім'ї відмінні від тих, що були колись. Усвідомлення цієї відмінності не зменшує бажання Церкви підтримувати в умах людей живою «домашню церкву», про яку йшлося на II Вселенському соборі. З цієї причини, на думку Понтифіка,

⁸⁶ Пор. Павло VI. Енцикліка *Humanae vitae*. Рим 1968, 9.

⁸⁷ Пор. *Humanae vitae*, 10-12.

⁸⁸ Пор. *Familiaris consortio*, 43.

⁸⁹ *Gratissimam Sane*, 2

⁹⁰ Пор. *Familiaris consortio*, 44.

актуальним залишається заголовок душпастирської конституції «Радість і Надія» – «Підтримка гідності подружжя і сім'ї»⁹¹.

Святіший Отець навчає, що приготування до шлюбу для подругів є нагодою поглибити прийняту у Хрещенні віру, адже сім'я, яка поглиблює віру, стає спільнотою, яка приймає Слово Боже, передає його та випромінює назовні, голосячи іншим сімейним спільнотам⁹².

Новозавітній приклад жертвовної любові – сам Господь Ісус Христос, який приносить себе в жертву за свою наречену – Церкву, виявляючи також і Божий задум щодо жіночої і чоловічої природи⁹³. Любов, якою Бог «полюбив світ» (Йо 3,16), любов, якою Христос любив кожного і всіх без винятку «до кінця» (Йо 13,1), дає можливість адресувати ці слова до кожної сім'ї, як живої клітини великої і універсальної «сім'ї» людства⁹⁴. Подружня любов, творячи з двох одне тіло через взаємопізнання, не вичерпується між подругами, а дає здатність ставати співробітниками Бога у даруванні нового життя⁹⁵. У Божому задумі сім'я – це спілкування у любові. Покликання сім'ї реалізовується збереженні, виявленні та передаванні любові – це знак участі в любові Бога до людей та любові Христа до Церкви⁹⁶.

Папа Йоан Павло II наводить чотири загальні завдання сім'ї, проголошені Синодом 1980 року, що був присвячений сім'ї: єдність (творення спільноти осіб), плідність (служіння життю), соціалізація (участь у розвитку суспільства) та віра (участь у житті та післаництві Церкви)⁹⁷. Сім'я, що виникає внаслідок єдності, навчає Папа в «Листі до сімей», дістає свої риси сопричастя, яке є фундаментальним і продовжується в їхньому потомстві. Відповідь молодих на питання священника «*Чи приймете з любов'ю дітей від Бога і виховате їх відповідно до Закону Христа і Його Церкви?*» під час вінчання виражає найглибшу правду любові, що об'єднує

⁹¹ *Gratissimam Sane*, 3.

⁹² Пор. *Familiaris consortio*, 52.

⁹³ Пор. Там само, 13.

⁹⁴ Пор. *Gratissimam Sane*, 4.

⁹⁵ Пор. *Familiaris Consortio*, 14.

⁹⁶ Пор. *Familiaris Consortio*, 23.

⁹⁷ Пор. Там само, 17.

подругів. Єдність подругів відкриває подружжя до нового життя нової особи, яке тільки вони як батьки можуть дати. І ця особа буде не лише «кість від їх костей і тіло від їхнього тіла» (пор. Бут 2,23), а образ і подоба Бога, тобто особа⁹⁸.

Розглянувши вчення Церкви про подружжя, можемо з упевненістю ствердити, що основні документи Церкви покликані захищати недоторканість шлюбу від сучасних небезпек. Церква у своєму вчительському уряді закликає подружжя до плекання єдності, зростання у вірі та взаємоповаги як між подругами, так і між всіма іншими членами сім'ї. Особливу увагу документи приділяють захисту життя, адже дітородження - одне з важливих покликань шлюбу та сім'ї, що на ньому ґрунтується.

⁹⁸ *Gratissimam Sane*, 8.

РОЗДІЛ 2.

СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ ПРИГОТУВАННЯ ДО ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ

Щоб зрозуміти наскільки важливим є час приготування до подружжя, потрібно проаналізувати існуючий стан сімейного життя в сучасному суспільстві, треба розпізнавати знаки часу. В такому випадку, мова йдеться про знаки більш негативного характеру, які спричиняють нерозуміння та нівелювання моральних переконань про розуміння єдності і співжиття, статевої і вірності. Ці знаки також є дороговказом дій Церкви в пасторальній царині, адже Церква мусить вміти протиставлятися сучасним негативним течіям. Моральна криза полягає, головним чином, у втраті людиною орієнтації своїх дій, позицій, оцінок та цінностей¹. Ця криза проявляється в конкретних фактах, які можна спробувати дослідити. Спочатку будуть розглянуті філософські підвалини моральної та цивілізаційної кризи в ХХІ столітті, також важливим елементом подальшого опрацювання є дослідження морально-релігійних наслідків життя без шлюб а також соціальні наслідки.

2.1. Філософські підвалини моральної та цивілізаційної кризи в ХХІ ст.

Першим проявом моральної кризи, який ми розглянемо в цьому розділі, буде моральний пермісивізм. Пермісивізм відкриває вседозволені погляди. Пермісивність в житті людини проявляється в легкому звільненні себе від усілякого роду дій, пов'язаних зі сповненням обов'язків та життя згідно з

¹ Пор. Добко Т. *Христос і антропологічний вимір Його діяння як результат особистого контакту з кожною людиною // Документи Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви*. Третя сесія. Львів 2002, 174-176.

моральними принципами². Саме слово «permissio» перекладається з латинської мови як «визнання за допустиме». В сучасності ми стали свідками того, як держави, що багато років дотримувались християнської традиції, відкидають традиційні принципи, зокрема, щодо статевої. Цей пермісивізм призводить до повної втрати сорому і проголошення еротичної свободи, яка полягає в свободі від будь-яких зобов'язань та відповідальності³.

В Україні проблема пермісивізму також присутня. Про це свідчать такі фактори як ранній початок статевого життя, небажані вагітності серед підлітків, зріст кількості абортів, співжиття без шлюбу серед молоді тощо. Основна проблема пермісивізму полягає в тому, що не лише окремі особи ведуть такий спосіб життя – він стає нормою для всього суспільства⁴.

Ще одна ознака моральної кризи – релятивізм. Цим терміном називаємо вчення, що заперечує існування абсолютних етичних істин. Релятивізм також вважає, що людина і суспільство є мірилом моральності⁵. Саме слово «релятивізм» означає «відносність». У моральному контексті релятивізм – це відмова від абсолютних і незмінних моральних норм. Люди, які будують своє життя на фундаменті релятивізму, відкидають об'єктивний моральний порядок, джерелом якого є природа людської особи та об'явлений моральний закон. Така позиція часто пояснюється тим, що суспільний устрій, мода й культура змінюються, а відповідно до цього змінюються й моральні норми, адже також мають тимчасовий характер⁶.

Внаслідок первородного гріха, людина постійно має спокусу відвернути свій погляд Бога та спрямувати його до ідолів, змінюючи «Божу Правду на неправду». Таким чином затьмарюється здатність людини до пізнання правди та послаблюється воля підпорядкувати себе їй. Отже, піддаючись релятивізму та скептицизму, людина починає шукати ілюзорної

² Пор. Stanford Encyclopedia of Philosophy. *Ordinary Objects* // plato.stanford.edu (10.02.2020).

³ Пор. *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя*, 13.

⁴ Пор. Там само, 13.

⁵ Пор. Rachels J. *Ethical relativism* // britannica.com (11.02.20).

⁶ Пор. Olejnik S. *Dar-Wezwanie-Odpowiedź. Teologia moralna*. T VII. Warszawa 1993, 29-33.

свободи поза самою правдою⁷. Виразне й чітке представлення моральної правди ніколи не може бути відокремленим від глибокої і щирої пошани, що походить із любові. Церква ніколи не зречеться «принципу правди і послідовності, отож вона ніколи не згодиться називати добро злом, а зло добром»⁸.

Критично дивлячись на такі ідеї, варто не забувати, що основою етичного нормування ніколи не можуть бути моделі культури, позаяк вона (культура) мінлива. Цінності, які несе християнство через Євангеліє, навіть проникаючи у різні види культури, все ж не ототожнюється з ними, а натомість переростає їх⁹. «Релятивізм у моральній сфері надзвичайно небезпечний, оскільки веде до виправдання різних негативних дій не тільки в індивідуальному, а й суспільному житті осіб. Наслідком релятивізму є різні ідеології, які маніпулюють людиною»¹⁰.

Етичний ситуаціонізм також можна назвати проявом кризи моральності. Це явище виникло у сучасному соціумі через втрату людиною чіткого розпізнання критеріїв добра, придушення почуттів провини і морального зла.¹¹

Моральною проблемою наших днів є також подвійні стандарти. Це явище стосується, найперше, віруючих людей. Знаємо, що віра людини в Бога має виявлятися в конкретних діях і вчинках, без яких вона мертва (пор. Як 2, 17).

Не зважаючи на це, багато людей, що звать себе християнами, не готові заявити, що віра має вплив на їхнє життя. В такому випадку, ці люди або сприймають навчання Церкви та Божі заповіді вибірково, або живуть за подвійними стандартами, які проявляються в різниці між переконаннями і поведінкою в церкві та вдома чи на роботі¹².

⁷ Пор. Іван Павло II. Енцикліка *Veritatis splendor*. Рим 1993, 1.

⁸ *Veritatis splendor*, 95.

⁹ Пор. Olejnik S. *Dar-Wezwanie-Odpowiedź. Teologia moralna*. Т. 7. Warszawa 1993, 30-33.

¹⁰ Пор. *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя*, 13.

¹¹ Пор. *Veritatis splendor*, 56; *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя*, 13.

¹² Пор. *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя*, 14.

Усе, про що ми згадували вище, добре відображається у поглядах на питання статевої, подружжя та сім'ї¹³. Для Церкви є важливо усвідомлювати такі проблеми людини, адже це дає можливість ефективніше відповідати на подібні виклики й, відповідно, точніше спрямовувати проповідь. Важливе застереження полягає в тому, що певні тенденції мають великий вплив, що особливо поширюється за допомогою засобів масової інформації і перешкоджають можливості сприймати статевість, подружжя і сім'ю по-християнськи¹⁴.

У середовищах, де люди виявляють свою приналежність до Церкви, часто бачимо прояви пермісивних поглядів. Хоч явище, яке прийнято називати «сексуальною революцією», вже пішло в історію, його засадничі ідеї дотепер живуть. Мова йде, зокрема, про ідею відділення статевої стосунку від подружжя, а в ньому – від дітонародження в ім'я свободи. Ці тенденції стимулюють збільшення виробництва контрацепції, а далі – збільшення кількості абортів. Наслідком вищезгаданої «сексуальної революції» також є відмова від віковичних сімейних цінностей, що проявляється в багатьох явищах, пропагованих за допомогою ЗМІ¹⁵.

В наш час досить швидко поширюється ідея «вільного співжиття», що не передбачає реєстрації в державних інстанціях¹⁶. Ця культура формувалась внаслідок секуляризації та занепаду релігійних цінностей та розвивалась на тлі емансипації жінки та індивідуалізації людської особистості. Молодь дедалі більше уваги приділяє періоду «зустрічання» та набуттю досвіду стосунків із різними партнерами до укладання шлюбу¹⁷. У 70-х роках ХХ століття, вільне співжиття дуже швидко поширювалось у маргінальних

¹³ Пор. *Familiaris consortio*, 12.

¹⁴ Пор. *Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя*, 14.

¹⁵ Пор. Там само, 14.

¹⁶ Пор. Леню І. *Сучасні тенденції поширення явища «вільного співжиття» // Безшлюбне співжиття Причини. Наслідки. Позиція Церкви // Вісник Інституту родини і подружнього життя Українського Католицького Університету № 6. Львів 2010, 26.*

¹⁷ Пор. *Сучасні тенденції поширення явища «вільного співжиття»*, 27.

групах населення. Чотири фази постання феномену «вільне співжиття» виокремлюють соціологи¹⁸:

- «вільне співжиття» як девіантна поведінка серед маргінальних прошарків суспільства;
- «вільне співжиття» як пробний період спільного проживання до укладення шлюбу серед різноманітних соціальних верств;
- «вільне співжиття» стає сприйматись суспільством як альтернатива традиційному подружжю, однак зі збереженням пошани до традиційного подружжя;
- загальний суспільний погляд на «вільне співжиття» не бачить його суттєвих відмінностей від легального подружжя.¹⁹

Даний стиль життя зазнав найбільшого поширення серед молодих людей в часі другої фази через бачення такого співжиття як «пробного подружжя» з можливістю розпочати статеві стосунки²⁰.

Поширення ліберальних ідей відстоювання незалежності й недоторканності, визволення жінки з-під чоловічого гніту та індивідуалізації людини спричинило втрату привабливості «формального подружнього зв'язку», для якого характерним є подружня вірність та стабільність відносин²¹.

«В умовах модерної культури «вільне співжиття» розглядається як приваблива та сповнена переваг можливість налагодити стосунки любовно-інтимного характеру, не «обтяжуючи» себе легальними процедурами та культурними традиціями минулих поколінь»²².

Ці демографічні процеси, які відбуваються в значній кількості країн Європейського Союзу (ЄС), характерні для третьої та четвертої фаз розвитку феномену «вільного співжиття». Винятком можна назвати Польщу – там це

¹⁸ Пор. Там само, 27.

¹⁹ Пор. *Сучасні тенденції поширення явища «вільного співжиття»*, 27.

²⁰ Пор. Kravdal O. *Does Marriage Require a Stronger Economic Underpinning than Informal Cohabitation?* / [PDF] 63–80.

²¹ Пор. *Сучасні тенденції поширення явища «вільного співжиття»*, 28.

²² Там само, 28.

явище відноситься до другої фази. В державах ЄС вищезгаданий феномен поширений, здебільшого, серед молоді, для якої характерне сприйняття «вільного співжиття» як тимчасового етапу перед укладенням шлюбу, а традиційне подружжя залишається важливою інституцією. Проте така пошана до традицій і є причиною такого явища як «пробні сімейні стосунки», адже молоді люди вважають, що таке співжиття є нагодою краще пізнати одне одного та можливістю зблизитись, що включає також і статеві стосунки²³.

На сучасному етапі існування українська сім'я є позбавленою своїх традиційних ознак й набула нових. Сьогодні це моносім'я, в якій немає дітей, а якщо є, то одна-дві дитини, вона часто є неповною (розлучення/окреме проживання), буває також матеріально залежною від допомоги родичів тощо. Згідно зі статистичними даними, вік реєстрації першого шлюбу в Україні в жінок становить 25 років, а в чоловіків – приблизно 28. Наведені дані, однак, зовсім не свідчать про пізній початок статевого життя серед українців.

Україні торкнулась поширена у всьому сучасному світі тенденція плюралізації шлюбно-сімейних стосунків, про що свідчать результати соціологічних досліджень, з яких випливає, що у 50 відсотках випадків молоді люди обирають «випробуваний» шлюб²⁴.

У ХХІ столітті ми є свідками великої кількості розлучень, абортів, великої захворюваності на венеричні хвороби, і все це є плодами уявної свободи. У суспільстві великі кошти витрачаються на порнографічну індустрію, яка завдає нищівних наслідків психіці молодих людей. Прихильники абортівної індустрії намагаються всіляко нав'язати людям «свій» погляд на життя, на його цінність, захист і охорону²⁵.

Підсумовуючи, можемо з впевненістю твердити, що в сьогоденні є дуже багато загроз для традиційної родини та її здорового розвитку, про який

²³ Пор. *Recent Demographic Developments in Europe* // coe.int (04.01.2020).

²⁴ Пор. Понеділок А. *Українська сім'я: проблеми і можливі шляхи їх розв'язання* // *Духовна культура України перед викликами часу*. Харків 2019, 88-89.

²⁵ Пор. Бучек М. *Родина – універсальна цінність*. // *XXII Міжнародний конгрес родини "Родина – спільнота любові"*. Київ 2007, 45-50.

так сильно піклується Церква Христова. В наші дні людство в першу чергу думає про задоволення своїх потреб, бачить все крізь призму корисливості.

Аналізуючи такий стан речей, можна ствердно сказати, що моральність людей сильно занепадає через релятивіський підхід до істини. Католицька Церква не є байдужою щодо цієї ситуації і за посередництвом Папи, єпископів, священства та інших місіонерів промовляє до совісті народу щоб розбудити та підкріпити віру Католицької Церкви моральним вченням і відкрити правдивий погляд на людську статевість і сімейне життя. Важливо розуміти, що не тільки церковний уряд має місію свідчити благочестивий спосіб життя, пропагувати цнотливість та важливість традиційної родини, але і кожен пересічний вірянин є покликаний свідчити християнські цінності. Дуже важливо щоб вірні різних конфесій працювали над розвитком стратегії, яка допоможе зберегти, захистити і поширити сімейні цінності.

2.2. Морально-релігійні наслідки життя без шлюбу

Свобода є умовою моральності. Міра відповідальності за вчинки завжди є пропорційною до міри свободи людини. Отже, свобода є надзвичайно важливою цінністю в людському житті, проте не абсолютною, і вона пов'язана з правдою, добром та любов'ю. Свобода дає можливість людині діяти або не діяти, тобто здійснювати з власної ініціативи свідомі вчинки. Вона досягає досконалості своєї дії, коли спрямована до Бога, Найвищого Добра²⁶. Що більша відданість Богові і Його волі, то більша свобода.

Людина може мати помилкове уявлення про свободу. Воно проявляється у двох крайнощах: або її недооцінка, або перебільшення. У першому випадку особа піддається своїм пристрастям, дозволяє їм панувати над собою і стає заручником власних потягів або дозволяє іншим маніпулювати собою. У другому випадку, людина вважає свою свободу

²⁶ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 1744.

необмеженою, розуміє її як автономну силу яка допомагає прямувати до задоволення своїх егоїстичних прагнень і не сприймає свободу як здатність до реалізації правдивого Божого задуму²⁷. Людина думає, що таким способом вона утверджує свою свободу, але це не так, бо вибір зла і непослуху є зловживанням свободою і веде до рабства гріха²⁸. Через викривлене та хибне сприйняття свободи виникає нехарактерний підхід до людської статевої. Тим більше, сім'я, яка переживає багатогранну кризу, не має здатності передати властивій ієрархії цінностей, справжнього розуміння свободи та доброго статевого виховання.

У таких сім'ях, де статево співжиття є поза таїнством подружжя, брак статевого виховання є очевидним, бо самі батьки не можуть дати доброго прикладу. Ця ситуація в подружжі і сім'ї впливає на підхід – як теоретичний, так і практичний – до питань людської статевої. Брак доброго статевого виховання в сім'ї також є причиною негативного підходу до сфери статевої або перебільшеного зосередження на ній. На деякі аспекти сучасного стану речей звернув увагу документ Священної Конгрегації Католицького Виховання «Виховні дороговкази в людській любові». У ньому, насамперед, підкреслено небезпеку, яка впливає з неясного морального клімату. У документі йдеться про те, що зараз серед християн також ми спостерігаємо помітні відмінності щодо статевого виховання. В сучасному кліматі, де панує моральна дезорієнтація, виникає небезпека втрати своєї ідентичності через страх бути девіантом, людство вдається до згубної конформної поведінки, що веде до фальсифікації природи людського буття, яке людина отримала як дар від Творця²⁹.

Конгрегація католицького виховання порушує проблематику статевого виховання, де зазначає про наявність розбіжності предмету і методів виховання на практиці. До цих завдань не є готовими ні батьки, ні школа. У

²⁷ Пор. Шенборн К. *Йти за Ісусом щодня. Заохочення до поглиблення віри*. Київ 2006, 28-37.

²⁸ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 1733.

²⁹ Пор. Священна Конгрегація католицького виховання. *Виховувати у свободі, правді та любові. Напрямні для статевого виховання // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*. Львів 2008, 7.

школі дуже рідко можна побачити порушення проблематики статевого виховання, бо вся відповідальність за вирішення проблеми покладається на саму людину. Клімат уніфікації, який дуже поширений у школах, зовсім не сприяє переданню християнських цінностей та не закладає основ правильного майбутнього життя у шлюбі³⁰.

Життя без шлюбу вже своїм фактом руйнує таїнственный характер подружжя. В апостольському повчанні «*Familiaris consortio*» читаємо, що завдяки хрещенню чоловік і жінка повністю залучаються у Новий і Вічний Завіт, у подружній Завіт Христа з Церквою.

Саме на підставі цього незнищеного залучення ця установлена Творцем глибока спільнота життя і подружньої любові вивищується і входить у весільну любов Христа, підтримана і збагачена Його спасенною силою. Завдяки таїнственному характерові подружжя взаємний зв'язок його членів стає тим більше нерозривним. Завдяки таїнственному знакові їхня взаємна належність є дійсним образом стосунку Христа до Церкви³¹.

У таїнстві подруги отримують благодать, яка чинить їх здатними до такої любові. «Подружня любов осягає ту повноту, якій внутрішньо підпорядкована подружня *caritas*, що є належним та особливим способом, у який подруги беруть участь у самій любові Христа, який жертвує Себе на хресті, та покликані до її переживання»³².

У випадку, коли подруги живуть на віру, вони тим самим нехтують благодаттю, яка приходить у таїнстві. Подружжя, як і кожне із семи Таїнств, властивим йому способом є дійсним знаком діла спасіння. Чоловік і дружина через свою участь у таїнстві подружжя є покликані нагадувати Церкві про те, що звершилося на хресті. Подруги один для одного стають свідками спасіння, учасниками якого вони стали через Таїнство, тому що святе Таїнство Подружжя, як і інші таїнства є пам'яткою актуалізації діла спасіння. Таїнство дає для подружжя благодать а також завдання усвідомити величні діла Божі і свідчити це своїм дітям. Вони отримують благодать та завдання, яке мають

³⁰ Пор. Там само, 8-11.

³¹ *Familiaris consortio*, 13.

³² Там само, 13.

застосовувати на практиці: проявляти справжню любов одне до одного. Також навчати своїх дітей правдивої любові, яка прощає і обдаровує спасінням. Також Подружжя має свідчити надію на майбутню зустріч із Христом³³.

Таїнство подружжя є знаком благодаті і діє таким чином, що союз чоловіка і дружини стає священним зв'язком, який свідчить про особливу участь у житті Христа. Благодать через таїнство вдосконалює любов подругів і робить їх єдність нерозривною. Через благодать подруги допомагають одне одному досягнути святості у подружньому житті а також виховувати дітей³⁴.

Життя без шлюбу є великою шкодою для Таїнства Подружжя, прикладом цього є «пробне подружжя», яке сприймається як норма. Проте сам розум людини виявляє недопустимість цього, і вказує на неприйнятність експериментів над людською особою, гідність якої вимагає, щоб людина завжди було ціллію самовіддання у любові без часових і інших обмежень³⁵.

З цього випливають як моральні, так і релігійні наслідки: втрачається релігійне значення подружжя, яке розуміється у світлі завіту Бога зі своїм народом; втрачається благодать Таїнства; відбувається важке порушення пристойності³⁶.

Із так званого «життя на пробу», про яке так багато говорять у сьогоденні, впливає споживацький підхід до особи. Якщо з'ясувати мотиви «взаємної перевірки» перед подружнім життям, то в основному причиною цього є споживацький під'їзд до особи, та вияв утилітарного менталітету. Кароль Войтила у своїй книзі «Любові і відповідальності» присвячує цілий розділ цьому питанню. Де говорить про те, що «утилітаризм» має корінь від латинського дієслова *uti*, що означає використовувати чи вживати. Цей напрям говорить про корисливість у всіх людських діяннях, де добрим є те, що приносить насолоду чи приємність, яка є істотною ознакою людського

³³ Пор. Там само, 13.

³⁴ Пор. Jadczyk K. *Święci na dziś* / [PDF] 16-17.

³⁵ Пор. *Familiaris consortio*, 80.

³⁶ Пор. Там само, 81.

щастя. Бути щасливим і жити приємно – це і є основою утилітаризму. Приємність, звичайно, є різновидною та з різними відтінками, але в утилітаризміприємність є важливою як така. Негативна сторона утилітаризму полягає у тому що крізь його призму погляд на людину є дуже вузький. У людині не помічається поєднання духа та тіла що творять єдине особове буття, особовість якого формує духовна душа. Для утилітариста людина є суб'єктом, який має здатність мислити й відчувати. Саме здатність відчуттів спонукає людину до пошуківприємності та уникнення страждань. Людина, яка просякнута утилітарними поглядами, використовує здатність мислити для того щоб здобути максимальну насолоду і максимально обмежити себе від будь яких неприємностей³⁷.

Спершу, принцип утилітаризму виглядає досить привабливо, але його слабкою стороною є те, що єдиною метою, за цим принципом єприємність чи будь-яка користь для мене, і будь-що розглядається тільки як засіб для досягнення певної мети, виключно з особою. Це суперечить персоналістичній нормі, яка ставить наголос на цінності кожної особи та боронить пошану до людини. Особа не є річчю, яку можна використати і викинути, коли вона вже буде непотрібною. Але все це робиться з людиною в період «життя на пробу» чи «випробування» перед одруженням. Якщо у відносинах між людьми є ставлення як до речей, то у цьому світі душа і людяність втрачається. Подружжя є покликане бути «спільнотою осіб», але якщо застосовується принцип утилітаризму, то це є неможливо³⁸.

Багато людей живе у фактичних союзах, разом виховують спільних дітей, тому що цього бажають, і це є їхнім добровільним рішенням. Вони твердять що їм не потрібне свідоцтво про шлюб, бо це не є потрібним їм для повного щастя, вони почувають себе щасливими і без цього, бо найважливішою у стосунках вважають любов. Їхня любов є вільною від

³⁷ Пор. Кришталь Г. *«Життя без шлюбу»: за і проти. До коренів явища безшлюбного співжиття // Безшлюбне співжиття. Причини. Наслідки. Позиція Церкви.* Львів 2010, 74-75.

³⁸ Пор. *«Життя без шлюбу»: за і проти,* 75-76.

обов'язків і традиційних норм моралі. Одною з причин того, чому люди реєструють своїх шлюбів є фінансові аспекти. Ще однією причиною є страх того, що після одруження їхня свобода буде обмежена або зовсім втрачена, а цього вони не можуть допустити, бо свобода для них понад усе. У час, коли розлучення є дуже частим явищем, чоловік і жінка не вірять що шлюб може змінити їхні стосунки, чи зробити їх міцнішими та довготривалішими. Більше того, шлюб може завдати більше проблем при бажанні розлучитись, якщо щось у них не складеться. Деякі люди вважають що в сьогоденні вдалішими і тривалішими є тільки фактичні шлюби, бо офіційне одруження руйнує любов. У фактичному союзі партнери намагаються постійно задовільнити один одного, щоб сподобатись, тому докладають максимально зусиль в цьому напрямку. Спільно намагаються вирішити проблеми та дійти консенсусу. У вільному союзі не можу бути зради, бо відсутній формальний союз. Чесність та вірність базується тільки на внутрішній потребі кожної сторони. У випадку коли хтось зрадив, то дуже легко можна розійтись, розірвавши ці стосунки. А оскільки обидві сторони цього свідомі і не бажають один одного втрачати, то і ставляться до вірності своєму партнерові відповідальніше, ніж у формальних союзах. Проте, за цими аргументами приховується втеча від відповідальності, що свідчить про хибне розуміння свободи³⁹.

Справжня свобода завжди буде йти в парі з відповідальністю та з іншими цінностями, такими, як любов та правда. За «вільною любов'ю» часто прихований егоїзм, який прикривається любов'ю. Найдосконалішим проявом свободи є віддання себе іншому та бажання бути разом назавжди. Складаючи обітницю вірності, у шлюбі, подружки не обмежують свою свободу, а навпаки, виявляють її вповні, де максимально використовують свою свободу і реалізуються як людські особи. Коли наречені свідомо приступають до таїнства подружжя, то виражають своє бажання і згоду прожити все своє життя зі своїм подружнім партнером, і приймають один одного з усіма

³⁹ Пор. «Життя без шлюбу»: за і проти, 75-76.

недоліками та слабостями. Важко говорити, що стосунки побудовані на любові, якщо вони є заплановані на певний час, допоки один одного буде задовольняти, допоки всім буде добре. Слова любові не можуть звучати правдиво, якщо подруги завжди дають шанс своїм стосункам розірватись, через певні причини. Любов, яка має умови, – не може бути любов'ю. Тут ми маємо феноменальний парадокс, де «вільна любов» по суті є свобідна від любові⁴⁰. Свобода нам дана для того, щоб любити й шукати благо особи, яку любимо. Вірність є перевіркою любові, а перевіркою для вірності є конкретні життєві ситуації та дії. Таким способом вірність допоможе захистити від змінності почуттів та інших впливів ззовні. Вірність є без рутини, вона є габітуальною і непорушною, огортає людину цілісно в усіх ситуаціях в час щастя і біди.

Люди, які є особистісно незрілі і не готові до подружжя, часто вирішують пожити разом, бо переконані, що їм це допоможе добре пізнати одне одного, і таким чином підготуватись до шлюбу. Проте, у випадку, якщо у них зачнеться дитина, то вони укладуть шлюб швидше, навіть незважаючи на незрілість їхнього рішення. Але перед ними постає чимало викликів, бо вони роблять те, до чого є зовсім не готові, а роблять це тільки через те щоб не порушити якоїсь традиції, де личить щоб дитина народилась у шлюбі. Хлопець і дівчина, які починають жити статевим співжиттям, трактують його не як дар цілковитого самовіддання, а як виявлення взаємної симпатії. Правдиве самовіддання через статеве єднання є можливе тільки у законному подружжі. У випадку коли статеві стосунки є поза шлюбом, то і викривлюється розуміння того, що дитина має бути плодом любові подружжя. Тому у такій ментальності легко сприймається подружня невірність і розлучення. Якщо від самих початків не сприймати інтимні стосунки, як частину взаємного віддання, а також якщо розмежовувати єднаний вимір, через статевий акт від прокреаційного і якщо взаємна

⁴⁰ Поп. Sobański R. *Wolne związki* / opoka.org.pl (07. 01. 2020).

симпатія виправдовує статеве співжиття, то наречені будують свої відносини на дуже нестійкому фундаменті⁴¹. До вищезгаданих проблем варто додати ще інформації та приготування до подружнього життя. Особа яка є психологічно незрілою і шукає задоволення та вигоду тільки для себе, то для неї є страшно входити в стосунки, які мають бути довготривалими і де вона має долати свій егоїзм⁴².

Причиною життя без шлюбу, часто, є криза віри у самих християн. Хоч віруюча людина знає, що співжиття поза шлюбом є важким гріхом, але легковажить цим, бо знаходить виправдання у тому, що через певний час вона одружиться і покається. Таким чином вони самі створюють ситуацію де грішать через надмірну надію на Боже милосердя. Практикуючи гріховний спосіб життя, чоловік і дружина позбавляють себе Божої благодаті, і їхнє пробне подружжя часто має дуже погане закінчення⁴³.

Є така категорія людей, які живуть разом, але запевняють, що не мають статевого стосунку, тому і не грішать. З моральної точки зору, співжиття двох людей, які ще не уклали подружжя є безпосередньою нагодою до гріха, навіть тоді, коли у них це цього не трапилось. А саме нараження на гріх є гріхом. До того ж така поведінка може згіршити інших людей. А це, в свою чергу, призведе до важкого порушення пристойності⁴⁴.

Майбутнє такої пари є дуже сумнівним, бо мешкаючи разом до весілля, вони позбавляють себе одне перед одним взаємної привабливості і таємничості, яка є дуже цінною на початках подружнього життя. В обставинах, коли хлопець і дівчина ще нічим не пов'язані і не мають дітей, є загроза, що в будь-який момент труднощів вони швидше розірвуть свої стосунки, аніж будуть докладати зусиль, щоб їх зміцнити. Вільні стосунки між чоловіком та жінкою не належать до довготривалих відносин⁴⁵.

⁴¹ Пор. Salij J. *Konkubinat przed ślubem* / mateusz.pl (15. 01. 2020).

⁴² Пор. Vidal M. *Il matrimonio, Tra ideale christiano e fragilità humana*. Brescia 2005, 241–242.

⁴³ Пор. «Життя без шлюбу»: за і проти, 79.

⁴⁴ Пор. Там само, 80.

⁴⁵ Пор. Там само, 80.

Катехизм Католицької Церкви класифікує вільні союзи як порушення гідності подружжя. Такий тип відносин, як фактичний або вільний союз, створює небезпеку для традиційного поняття родини, викривлює значення віри та гідність самого подружжя. Тобто це є реальною загрозою для християнської сім'ї⁴⁶.

Таким чином уявлення про відносини між чоловіком та дружиною, їхнє кохання, нерідко є схибленим та неправдивим, і не відповідає «Божій логіці». В такій ситуації проявляється первородний гріх, людина встановлює свої правила життя, перебираючи чужі повноваження. Людина забуває про витoki життя та кому має завдячувати цьому. Звісно любов є у вільних союзах, однак вона не відповідає високим моральним якостям, а є егоїстичною, неглибокою, часто нетривалою і побудованим не на вірності⁴⁷. В кінцевому результаті часто наслідком таких союзів є розчарування, попри всі переваги, які активно відстоюються. Можна припустити, що саме це є причиною невіри у справжні чисті відносини та у вірне кохання, між чоловіком та жінкою, чого так прагнуть та шукають протягом життя. Очевидно, що кожен прагне справжньої любові, проте, багато хто не розуміє, що не зможе отримати її, своїм віддаленням від Бога, який є Джерелом Любові.

У християнській сім'ї, людина отримує перші уроки молитви. Родина є «домашньою Церквою», коли заснована на таїнстві Подружжя. У ній діти відкривають Боже слово, навчаються молитви. Це особливо важливо для малих дітей, в яких закладається любов та цінність молитви. Для них щоденна молитва є свідченням про живу Церкву, яку постійно провадить Святий Дух⁴⁸.

У державах, де спостерігається ще більший занепад християнських цінностей, дехристианізація, окрім кризи моральних цінностей виділяють й низку інших проблем, зокрема, втрату ідентичності церковного шлюбу, що

⁴⁶ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 2390.

⁴⁷ Пор. Dziewiecki M. *Miłość ze znakiem jakości* / [PDF].

⁴⁸ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 2685.

призводить у свою чергу до втрати сенсу подружніх заручин. Дехристиянізація бере своє коріння від вседозволеності, яка є фактично унормованою практикою, згубно впливає на сімейні цінності. Велику роль у цьому відіграють засоби масової комунікації, які видають за справжні цінності зовсім протилежне, зокрема «неістинні» моделі шлюбних союзів. Сучасним поколінням пропонується альтернатива традиційному шлюбі та подружньому житті, «замінник» цінностей, тобто утворюється культурна тканина. Явища, які пов'язані з новим способом життя, сприяють підсиленню такої культури, яка нищить сімейні цінності, своїми згубними наслідками. До цього також можна віднести зменшення реєстрації шлюбів чи відкладання цієї події на пізніший час, збільшення розлучень, сексуальну вседозволеність, контрацептивний менталітет, представлення абортів з позитивної сторони, глобальне незадоволення і духовну порожнечу, які сприяють алкоголізму, поширенню наркотиків, які ведуть до насильства та самогубства серед підлітків та молоді. В інших частинах світу занепад включає бідність а також елементи культури, які діють проти християнського світогляду, чим ускладнюють стабільність родини та розвиток християнської любові⁴⁹.

Життя без шлюбу несе за собою морально-релігійні наслідки. В умовах моральної дезорієнтації виникає небезпека втрати ідентичності, людство вдається до комфортної поведінки в суспільстві. Життя поза шлюбом веде до фальсифікації природи людського буття, яке особа отримала, як дар від Бога. Життя без шлюбу своїм фактом руйнує таїнственний характер подружжя. Діти, які виховуються у таких сім'ях, мають викривлене уявлення про статевість. Із «життя на пробу», впливає споживацький підхід до особи, відбуваються експерименти над людиною, що порушує її гідність.

2.3. Соціальні наслідки життя без шлюбу

⁴⁹ Поп. Pontifical council for the family. *Preparation for the sacrament of marriage*. Ватикан 1996.

Найвагомішими суспільними благами є шлюб і сім'я, адже саме сім'я створює нову відповідальність через вираження нового виміру блага в суспільстві. Мається на увазі спільне благо, яке включає в себе благо особи, всіх членів сім'ї. Таке благо є важким (*bonum arduum*), але також привабливим⁵⁰.

Існує світогляд, згідно з яким молодим людям корисно пожити разом до укладення шлюбу, часто це аргументують тим, що таким чином можна придивитися один до одного. Ця думка виглядає доцільною лише на перший погляд, але при подальшому розгляді можемо бачити, що вона хибна. При таких стосунках чоловік і жінка постійно оглядатимуться в минуле, ніби готуючись до відступу. Навіть якщо складеться так, що після такого «пробного» періоду вони одружуються, цей рефлекс втечі все ж лишиться, адже у критичних ситуаціях такі люди будуть рефлексивно думати про відступ. Психолог Людмила Гридковець наводить такий приклад вищеописаної ситуації: «Візьмемо за приклад людину, яка тривалий час перебувала у зоні військового конфлікту. Коли така особа опиняється у безпечному середовищі, вона і надалі продовжує реагувати з підвищеною чутливістю до зовнішніх подразників, бо ця здатність в тих умовах дозволила їй вижити»⁵¹.

Порядок у суспільстві є правильним, коли шлюб і сім'я є належно сформованими – як непохитна дійсність. А повне самовіддання жінки й чоловіка в потенційному материнстві та батьківстві, яке будує союз між батьками та дітьми, виражає повну довіру, яка дає силу і збагачує всіх⁵². Гідність людської особи потребує народження від батьків, що перебувають в подружньому союзі – інтимній, цілковитій, взаємній і сталій єдності, яка правочинно укладена та зароджується в шлюбі.

⁵⁰ Пор. *Gratissimam sane*, 11.

⁵¹ Гридковець Л. *Розлучення подружжя в парадигмі християнської психології* / christian-psychology.org.ua (18.04.20).

⁵² Пор. *Gratissimam sane*, вступ.

Таке походження є благом дітей, воно оберігає принципи дитячої ідентичності – біологічно, генетично, біографічно та історично⁵³. Проте з іншого боку, шлюб – середовище, яке забезпечує емоційну безпеку та гарантує єдність і безперервність процесу соціальної інтеграції дітей, народжених в ньому⁵⁴.

У багатьох країнах світу в наші дні функції шлюбу перебувають в процесі трансформування. Шлюб перестав бути причиною легітимізації сімейних стосунків. «Парою» в сучасному світі може бути визнаний будь-який союз, в якому дві особи стверджують, що утворюють єдине ціле. При цьому стать таких партнерів та їхній статус фактично перестали відігравати роль. Таким стало подружжя, а сім'єю за таких стандартів вважається будь-яка пара, що має дітей, знову ж таки незалежно від реєстрації стосунків⁵⁵.

Розвиток такого способу «укладання» союзів і дітородження в них спричинює виникнення нових соціальних проблем, що стосуються як подругів, так і їхніх дітей. До цих проблем зараховують труднощі з успадкуванням майна після розпаду союзу, стан дітей, в тому числі психологічний, тощо⁵⁶. З поширенням таких практик на бюджет держави падає неабияке навантаження, адже з нього виділяються кошти на утримання таких, фактично повних, сімей. Це спричинює тенденцію до такого роду заробітку, коли за допомогою нереєстрованих стосунків сім'я отримує допомогу від держави. Важливим наслідком такого союзу також є розвиток безвідповідальності за вчинки, особливо в чоловіків⁵⁷.

Як було згадано вище, фактичні шлюби мають певні правові наслідки, зокрема майнові питання, проблема встановлення батьківства.

Чоловік і дружина, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, у випадку смерті одного з подругів мають дуже малу ймовірність отримати

⁵³ Пор. Там само, 9-11.

⁵⁴ Пор. Іван Павло II. *Промова* 26 грудня 1999.

⁵⁵ Пор. Drey N. – Pastoetter J. *Sex-Study 2008 – Sexual Behaviour in Germany. DGSS and City University London in Collaboration with ProSieben*. Duesseldorf- London 2008, 36.

⁵⁶ Пор. Медіна Т. *Незарєстрований шлюб як форма сучасних сімейно-шлюбних відносин* / [PDF] 70.

⁵⁷ Пор. *Незарєстрований шлюб як форма сучасних сімейно-шлюбних відносин*, 71.

спільно нажите майно, бо згідно зі статтею 1264 Цивільного Кодексу України, вони у четверту чергу мають право на спадкування, і тільки за умови, що буде доведено, що вони проживали разом із особою, яка померла, не менше 5 років, як сім'я⁵⁸. В цьому випадку очевидною є перевага офіційних шлюбів, бо особа у шлюбі отримує права спадкування в першу чергу⁵⁹.

Якщо дитина народжується у незареєстрованому шлюбі, то визначення походження дитини несе за собою деякі труднощі. Якщо мати дитини офіційно може стати матір'ю дитини на підставі документу від закладу охорони здоров'я про народження нею дитини, то фізичний батько дитини отримати офіційний статус батька не може, але тільки за заявою матері та батька дитини або за рішенням суду, згідно пункту 2 частини другої статті 125 Сімейного кодексу України⁶⁰.

Співжиття без шлюбу є дисфункціональним соціальним явищем, адже не є орієнтованим на дітородження, формування в батьківстві та не орієнтованим на спільне планування майбутнього, що спричинює розлучення. Неповні сім'ї найчастіше утримують жінки. Зростання кількості таких родин є прямим наслідком зростання кількості розлучень, а також дітородження поза шлюбом⁶¹.

В українському суспільстві ще недавно співжиття без шлюбу не вважалось цілковитою нормою, але з початку 90-х років ХХ століття тенденція такого способу життя набирає обертів. Соціологічні дані свідчать про те, що з 2001 до 2011 року кількість пар, що співживуть, не реєструючи шлюбу, зросла більш, ніж вдвічі – з 7% до 15% відповідно⁶². Такий союз сприймається молоддю як експериментальний період, що передує шлюбу. Однак, слід зазначити, що за результатами тих самих досліджень 93% жінок

⁵⁸ Пор. Цивільний кодекс України, *стаття 1264*.

⁵⁹ Пор. Цивільний кодекс України, *стаття 1261*.

⁶⁰ Пор. Сімейний кодекс України, *стаття 125*.

⁶¹ Пор. Ушакова І. *Психологія сім'ї* / [PDF].

⁶² Пор. Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту. *Щорічна Державна доповідь Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей в Україні та стан реалізації державної сімейної політики*. Київ 2011, 224.

вважають себе заміжніми, а 78% їхніх партнерів - незаміжніми. 50% дівчат в Україні вважають співжиття до шлюбу необхідністю, число хлопців перевищує на 40%, таким чином, 90% молодих чоловіків в нашій державі вважають співжиття без узаконення стосунків невід'ємною складовою формування сім'ї. Потребу такого співжиття молоді українці та українки виправдовують бажанням уникнути конфліктів та болісного розірвання стосунків у майбутньому⁶³.

Внаслідок співжиття без шлюбу, яке є способом забезпечення собі комфорту та уникнення зобов'язань, є те, що вкрай мало таких пар в подальшому справді укладають шлюб. В такому стані найлегше долати труднощі – пара просто розходиться, адже для таких подругів, які не давали подружньої обітниці, це є найвигіднішим способом вирішити конфлікт⁶⁴.

В підсумку можемо зазначити, що крім того, що подружжя становить релігійну цінність, воно також, як фундамент сім'ї, є джерелом великих благ та цінностей, що розбудовують солідарність, повагу та справедливість в приватних та колективних стосунках. Сім'я, що базується на шлюбному союзі, потребує, щоб суспільство визнавало її ідентичність та прийняття її статусу як суб'єкта в соціумі⁶⁵. Життя без шлюбу є шкодою не тільки для Таїнства Подружжя, але й для самого суспільства. Прикладом нездорової ситуації є «пробне подружжя», яке в нашому часі отримує деяку цінність і багато хто це виправдовує⁶⁶.

З цього також впливають такі соціальні наслідки, як зруйнування поняття сім'ї; відбувається послаблення почуття вірності, впливають психологічні травми дітей та утвердження егоїзму⁶⁷.

Багато пар, які будують вільні стосунки, руйнують моральні цінності і статус сім'ї. Таким чином розвивають безвідповідальність та різного роду збочення. Для таких пар притаманний низький рівень благополуччя та

⁶³ Пор. Фомін Ф. *Еволюція сімейно-шлюбних стосунків у сучасному суспільстві* / [PDF].

⁶⁴ Пор. Там само.

⁶⁵ Пор. Pontifical council for the family. *Preparation for the sacrament of marriage*. Ватикан 1996, 20.

⁶⁶ Пор. *Familiaris consortio*, 80.

⁶⁷ Пор. Там само, 81.

вірності. Більше того, жінки які живуть у вільному шлюбі частіше піддаються різного роду насиллю в такій сім'ї⁶⁸.

Послаблення почуття вірності, утвердження егоїзму, психологічні травми дітей, правові наслідки, зокрема майнові питання, проблема встановлення батьківства, низький рівень благополуччя, безвідповідальність, та різного роду збочення – це все невичерпний перелік соціальних наслідків життя без шлюбу. Все це призводить до руйнування поняття сім'ї в суспільстві. В перспективі постійного розвитку в суспільстві таких «цінностей» та прийняття такого способу життя як не лише норми, а й необхідності, це може загрожувати сім'ям не просто кризою, яку ми спостерігаємо і зараз, а повним крахом подружжя і сім'ї як фундаментальних суспільних інституцій.

⁶⁸ Пор. Попова І. *Гражданский брак как социальная проблема* / [PDF] 208.

РОЗДІЛ 3.

ЗАРУЧИНИ ЯК ЕТАП ФОРМАЦІЇ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЧЕСНОТ ПОДРУЖЖЯ

Підготовка до подружнього та сімейного життя має велике значення для блага Церкви і суспільства в цілому. Насправді Таїнство Подружжя має важливе значення для всієї християнської спільноти, в першу чергу, це дуже важливе рішення для наречених, яке неможливо імпровізувати чи прийняти поспішно. Раніше часткову допомогу у цій підготовці можна було отримати від суспільства, яке визнало цінності та переваги подружжя, а також вважало, що до цього потрібно гідно готуватись. Попри всі труднощі, Церква без сумнівів захищає святість шлюбу, бо це таїнство являє собою церковну гарантію для сім'ї, як живої клітини Божого народу. Принаймні в громадах, які були справді євангелізовані, підтримка Церкви була міцною, унітарною та компактною. Взагалі розлуки та невдачі шлюбу були рідкісними, а розлучення вважалося соціальною чумою¹.

3.1. Заручини як час будівництва і поглиблення єдності

Очевидно і добре відомо, що Католицька Церква стоїть на сторожі нерозривності Таїнства Подружжя². Як догматично, так і історично у світлі Святого Письма бачимо, що Творцем людської природи і подружжя є сам Бог. Він є автором шлюбного права і законів³. Тому шлюбний вузол не може бути розірваний жодним діянням людини. У ККСЦ читаємо: «Священний подружній вузол після довершення подружжя не може бути розв'язаним ніякою людською владою і з жодної причини, крім смерті»⁴.

¹ Пор. *Gaudium et spes*, 47.

² Пор. Góralski W. *Absolutna nierozzerwalność małżeństwa zawartego i dopełnionego w przemówieniu papieża Jana Pawła II do Roty Rzymskiej z 21 stycznia 2000 r.* / [PDF] 33-38.

³ Пор. Malina A. *Biblia o nierozzerwalności małżeństwa – artykuł pierwszy* / [PDF].

⁴ Кодекс Канонів Східних Церков. Рим 1999, 853.

Тайна Подружжя є джерелом благодаті яка є необхідною для новоствореної сім'ї. Саме з Таїнства новостворене подружжя черпає надприродні сили, щоб добре виконувати свої нові завдання. Подружжя є тайною, яка освячує досмертний зв'язок чоловіка та дружини. Відомо, що ще з апостольських часів, перші християни разом із апостолами розуміли подружжя, як тайну і вважали подружній зв'язок чоловіка та жінки святим і нерозривним⁵.

Для хлопця і дівчини, які готуються прийняти святу Тайну Подружжя, має бути добре зрозумілим і усвідомленим те, що християнське подружжя є постійним зв'язком, якого не можна розірвати. Саме тому молода пара під час Чину Вінчання публічно складає присягу одне одному, в якій обіцяють вірність, чесність та подружню любов аж до смерті. Ці слова присяги мають допомогти нареченим усвідомити, що їхній союз є нерозривним. Цю нерозривність засвідчує Церква словами, які промовляє священник під час вінчання: «що Бог злучив, людина хай не розлучає». Остаточним довершенням нерозривності є фізичне єднання молодят в одне тіло після прийняття Тайни Подружжя. Тільки тоді Подружжя є нерозривне. Сексуальний вимір виступає вирішальним фактором у структурі Тайни. З цього бачимо, що Церква дуже шанобливо ставиться до тілесності і статевості у шлюбі⁶.

Засновник спільноти «Домашня Церква», сімейної гілки Руху Світло-Життя, Отець Франциск Бляхніцький, каже, що в Таїнстві Подружжя видимим знаком відносин між парою є подружня присяга, яку вони дають. Проте, стосунки між чоловіком та жінкою не є звільнені від зла, яке торкає людину як зсередини, так і ззовні. Гріх, який сіє безлад, може перевернути взаємну єдність подружжя, яке від початків є даром Всевишнього. Хлопець і дівчина, які перебувають в часі заручин, мають добре усвідомити важливість

⁵ Пор. Шевчук С *Життя спільноти у Христі: Моральна катехиза*. Львів 2004, 149.

⁶ Пор. Обер Ж. *Моральне богослов'я*. / перекл. з італ. Любачівський М. І. Львів 1997, 235.

будування правдивої єдності, яка можлива тільки з Божою допомогою⁷. «У таїнстві подружжя Бог робить себе гарантом і зобов'язується здійснити те, що виражають сакраментальні знаки і що в них здійснюється, а саме – творення єдності з двох різних осіб»⁸.

Час приготування до подружжя є необхідний для молодої пара, щоб зрозуміти і побачити певні принципи життя в спільноті. Навчитися другі особи, щоб могли її доповнити своїми унікальними і неповторними якостями. Бо, як стверджує Іван Павло II у *Familiaris Consortio*, чоловік і жінка є створені одне для одного задля взаємного доповнення, щоб своєю особистою волею підтримувати життя одне одного⁹. Для подругів, які перебувають у справжній любові, нерозривність їхнього подружнього союзу є самоочевидною. А сама думка про розлучення є неприйнятною¹⁰.

Єдність заохочує подружжя до більшого дарування себе іншій особі, а також захищає подружню любов і чистоту. В період підготовки до подружжя наречені мають усвідомити, що їхній подружній союз буде укладений для взаємного дарування, а не для «законного» задоволення своїх тілесних потреб¹¹. Любов є фундаментальною чеснотою для формування і перебування в єдності, тому хлопець і дівчина мають навчитися обдаровувати один одного справжньою любов'ю. Папа Іван Павло II в апостольському повчанні *Familiaris consortio* стверджує: «Людина залишається для себе незрозумілою істотою, її життя позбавлене сенсу, якщо їй не відкриється любов, якщо вона не зустрінеться з любов'ю, якщо не досвідчить її і не вчинить її у якийсь спосіб своєю, якщо не матиме в ній живої участі»¹².

Навчаючись любові, заручені повинні пам'ятати про її багатогранність. У першому посланні до Коринтян апостол Павло показує якою є чеснота любові: «Любов - довготерпелива, любов - лагідна, вона не заздрить, любов

⁷ Пор. Бляхніцький Ф. *Домашня церква* // nicolasparish.org.ua (10.05.2020).

⁸ Бляхніцький Ф. *Домашня церква* // nicolasparish.org.ua (10.05.2020).

⁹ Пор. *Familiaris consortio*, 19-20.

¹⁰ Пор. Стімплє Й. *Буквар католицької сім'ї* / перекл. з польської Стефанишин Л. Львів 1996, 17.

¹¹ Пор. *Casti connubii*, 37.

¹² *Familiaris consortio*, 18.

не чваниться, не надимається, не бешкетує, не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла; не тішиться, коли хтось чинить кривду, радіє правдою; ... все перетерпить. Любов ніколи не переминає» (1 Кор, 1, 4-8). Всі ці прояви любові є дуже важливо зрозуміти для наречених і почати втілювати у їхніх стосунках. Вся діяльність має відбуватися у любові, яка не має кінця. Можна дуже гарно і багато говорити про те, як треба вірити, надіятись, але, щоб ця діяльність приносила добрі плоди, потрібно зробити видимою Любов Христа, для того щоб кожен зрозумів, що джерелом кожного досконалого акту чесноти є тільки Любов¹³.

Гері Чепмен, доктор філософії, експерт з питань подружжя та сім'ї, автор книги «П'ять мов любові», говорить про те, що найкраще ми говоримо своєю мовою; якщо зустрічаються дві людини, які знають лише свою мову, то їм дуже важко спілкуватись. Це практично неможливо, допоки хтось з них не вивчить мову іншого, так і у стосунках, для того, щоб знаходити розуміння у спілкуванні, потрібно пізнати людину та її мову любові, якою вона спілкується¹⁴. А кожна мова ще має діалект, тому так багато зусиль потрібно докласти для пізнання свого майбутнього подружнього партнера. Як зазначає автор, рідко хлопець та дівчина мають однакову мову для спілкування, і для розуміння одне одного потрібен час, щоб цього навчитись¹⁵.

Гері Чепмен виокремлює п'ять мов любові:

- Мова любові №1: Слова підтримки.

Одним зі способів емоційно виразити любов є використання слів підтримки. Чимало пар мають проблеми нерозуміння важливості вербальної підтримки. В такі моменти потрібно поставити себе на місце свого партнера і побачити ситуацію його очима¹⁶. В період заручин наречені вивчають мову та світ один одного, а слова підтримки зближають. Коли ми використовуємо слова

¹³ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 25.

¹⁴ Пор. Гері Чепмен. *Пять языков любви* / [PDF] 3.

¹⁵ Пор. Там само, 4.

¹⁶ Пор. *Пять языков любви*, 17.

підтримки, сповнені любові, ми впливаємо на наші стосунки позитивно. Особлива мова доброти допомагає поглибленню стосунків пари.

- Мова любові №2: Якісний час.

Ще одним зі способів виразити любов є присвячення часу один одному, а не речам чи діяльності¹⁷. В час перебування разом важливо показати небайдужість один одному, а зробити це може пара через проведення «якісного часу», обмінюючись думками, спілкуючись, беручи участь у спільних подіях та просто дивлячись один одному у вічі¹⁸. В період заручин хлопець та дівчина мають вчитись приділяти увагу не речам чи діяльності, а особі з якою вони це роблять.

- Мова любові №3: Отримання подарунків.

Подарунок – це візуальне вираження любові. Правдива цінність подарунку виявляється у процесі дарування, як знак пам'яті про людину, де матеріальна складова має останнє місце¹⁹. Яскравим прикладом цінного подарунку є обмін обручками, які символізують постійну пам'ять про особу, яку кожен обрав як партнера на ціле життя. Подарунком може бути і фізична присутність, коли це є дуже необхідно²⁰. Подарунки свідчать про небайдужість відносин²¹. В період зустрічання часто даруються подарунки, але здебільшого вони матеріальні, проте варто розуміти, що подарунок має бути не тільки матеріальним і не лише задля того, щоб «завоювати» людину. Процес дарування ніколи не закінчується і потребує продовження і в шлюбному житті.

- Мова любові №4: Акт служіння

Автор, описуючи четверту мову любові, ставить за приклад служіння Ісуса Христа, де Він омиває ноги своїм учням. «Істинно, істинно говорю вам: Слуга не більший за пана свого, а посланий не більший за того, хто послав його.

¹⁷ Пор. *Пять языков любви*, 23.

¹⁸ Пор. Там само, 33.

¹⁹ Пор. Там само, 33-34.

²⁰ Пор. Там само, 36.

²¹ Пор. Там само, 39.

Знавши те, щасливі будете, коли так чинитимете» (Ів 13, 16-17). До акту служіння не змушують і він не є проявом приниження, а є виявом любові²². Джон Таунсенд засуджує байдужість і стверджує що любов у дії проявляється через допомогу, тобто служіння людині²³.

- Мова любові №5: Фізичні дотики.

Давно відомо, що фізичні дотики є одним зі способів передачі емоційної любові. Проте кожна людина є особливою і по-різному сприймає дотик. Тому, щоб жести дотику були приємними та не здавались ворожими, потрібно пізнати людину та її вподобання, щоб дотики допомагали особі почуватись коханою і потрібною. Хибним є уявлення про дотики, як тільки статевий акт, бо метою дотику є допомогти людині почуватись у безпеці, в оточенні любові своєї другої половинки²⁴.

У Святому письмі бачимо чимало уривків, які свідчать про важливість єдності у шлюбі, зокрема можна виділити наступні уривки²⁵:

- «Одруженим же наказую не я, але Господь: жінка нехай не розлучається від свого чоловіка; коли ж розлучиться, нехай зостанеться незаміжня, або нехай помириться з чоловіком, – а чоловік нехай не відпускає жінки» Кор 7, 10-11.
- «...що, отже, злучить Бог, людина хай не розлучає» Мк 10, 9.
- «Кожний, хто відпускає свою жінку й одружується з іншою, чинить перелюб; і той, хто одружується з розведеним чоловіком, чинить перелюб» Лук 16, 18.
- «Я кажу вам: Хто відпускає свою жінку – за винятком розпусти – і оженився з іншою, той чинить перелюб; і хто оженився з розвідкою, чинить перелюб» Мт 19, 9.

Наречені повинні усвідомити, що потреба у спілкуванні та будіванні єдності впливає з любові та природних потреб людини. Іван Павло II

²² Пор. Там само, 47-48.

²³ Пор. Таунсенд Д. *Как любить и быть любимым* / [PDF] 34.

²⁴ Пор. *Пять языков любви*, 48-49; 54-55.

²⁵ Пор. Бляхніцький Ф. *Домашня церква* // nicolasparrish.org.ua (10.05.2020).

зазначає, що людська потреба приймається Богом, приймається, очищується і прямує до досконалості у Таїнстві Подружжя²⁶.

Відносини, які в часі заручин, будуються на єдності, піднімають гідність осіб, котрі готуються до весілля, а взаємна підтримка свідчить про те, що подружній союз укладається не з егоїстичних переконань для отримання насолоди, але для виконання спільної місії, закладеної Христом, щоб тримати земні та вічні блага²⁷.

Такими благами в подружньому житті є сімейне щастя і народження дітей. Митрополит Андрей Шептицький зазначає, що для щасливого подружжя потрібно правильне розуміння самого подружжя, яке обов'язково має включати розуміння єдності та нерозривності. А для народження і виховання дітей, наречені мають сформувані свою зрілу християнську віру, щоб передати її потомству²⁸.

Єдність є даром Святого Духа, що сходить під час уділення Таїнства, яке є даром таємничого союзу, де за основу береться нерозривний союз між Христом і Церквою. Такі відносини відтворюють предвічний задум Бога щодо подружнього життя²⁹.

Священне партнерство справжнього шлюбу складається як з волі Божої, так і з волі людини. Від Бога походить той самий інститут шлюбу, цілі, заради яких він був заснований, закони, які ним керують, і благо, яке з нього випливає³⁰. Ці елементи, що складають благословення спільної віри: єдність, цнотливість, милосердя, благородний послух, є водночас переліком благ, які даруються чоловікові та дружині у їх подружньому стані, завдяки яким мир, гідність та щастя подружжя надійно зберігаються та виховуються. Тому не дивно, що ця спільна віра завжди зараховувалася до числа найцінніших і

²⁶ Пор. *Familiaris consortio*, 19.

²⁷ Пор. Теста Б. *Таїнства в Католицькій Церкві* / [PDF] 335.

²⁸ Пор. Леню І. *Гідність християнського подружжя у пастирських творах митрополита Андрея Шептицького* // catholicnews.org.ua (15.05.2020).

²⁹ Пор. *Таїнства в Католицькій Церкві*, 336.

³⁰ Пор. *Casti Connubii*, 9.

особливих благ шлюбу³¹. Це накопичення благ завершене і увінчане благословенням християнського шлюбу які дає таїнство, що позначається нерозривністю зв'язку, та є освячене самим Христом, яке Він зробив дієвим знаком благодаті³².

Нерозривний християнський союз подружжя несе за собою відбиток нерозривного союзу, який вічно існує між Христом та його Церквою. Цей союз своїм прикладом закликає подружжя до ще більшої досконалості в їхньому шлюбі. Сам Христос наголошує на нерозривності та непорушності шлюбних зв'язків, коли говорить, щоб ніхто не насмівся роз'єднувати, що було з'єднане Господом³³.

Справжня любов – це безумовна відданість, зростає і існує поза часом³⁴. Аналіз поняття любові, зрозумілого в сенсі дару людини, має глибоке значення в аргументі нерозривності шлюбу. Конституція *Gaudium et spes* пов'язує нероздільність із подружньою любов'ю. Згідно з цим соборним документом, любов потребує нерозривності, щоб вона могла розвиватися і дозрівати належним чином³⁵.

В часі заручин наречені мають розвивати свою віру, і не зупинятись це робити навіть тоді, коли отримують благословення у Таїнстві Подружжя. У подружжі чоловік і дружина мають відрізнятись цнотливістю, щоб завжди намагатися слідувати волі свого наймудрішого і найсвятішого Творця з найбільшою повагою до Божої справи³⁶.

Однак ця спільна віра цвіте вільніше, красивіше і благородніше, коли вона вкорінена в чудовому ґрунті любові чоловіка і дружини, яка пронизує всі обов'язки подружнього життя і займає почесне місце в їхньому християнському шлюбі. Бо подружня віра вимагає, щоб чоловік і дружина були об'єднані в святій і чистій любові не так, як перелюби люблять одне

³¹ Пор. Там само, 30.

³² Пор. *Casti Connubii*, 31.

³³ Пор. Там само, 32.

³⁴ Пор. Varillon F. *Zarys doktryny katolickiej*. Warszawa 1972, 553.

³⁵ Пор. Wojtyła K. *Miłość i odpowiedzialność*. Kraków 1964, 176.

³⁶ Пор. *Casti Connubii*, 22.

одного, але так, як Христос полюбив Церкву. Любов, про яку ми говоримо, не базується на похоті та не полягає в приємних словах, але в глибокій прихильності серця, яка виражається в дії, оскільки любов доводиться ділами. Це зовнішнє вираження любові вимагає більшого, ніж тільки взаємодопомоги. Важливим має бути те, щоб чоловік і дружина щодня допомагали одне одному у формуванні та вдосконаленні себе у внутрішньому житті, щоб завдяки своєму подружньому життю вони могли все більше і більше вдосконалювати свої чесноти, і, перш за все, щоб вони могли рости у справжній любові до Бога та до свого ближнього³⁷. Взаємне формування чоловіка і дружини має полягати у рішучому бажанні вдосконалити одне одного³⁸.

Період приготування до шлюбу є дуже корисний і надзвичайно важливий, бо він допомагає нареченим побачити проблеми і виклики з якими вони можуть зустрітись у подружньому житті. У ході приготування, вони можуть зрозуміти, що вони не підходять один для одного і їм краще припинити будівництво цих стосунків, бо вже на цьому етапі вони передбачили болючі та невдалі наслідки для свого потенційного подружнього союзу. Дуже небезпечно укладати подружжя в період початкової зацікавленості і закоханості, бо тоді людина перебуває у стані ейфорії і втрачає здатність помічати недоліки або сама приховує багато речей перед собою та іншими, і це дуже ускладнює процес пізнання, що згодом приводить до великих труднощів³⁹.

Хлопець та дівчина мають не боятися представляти для свого потенційного подружнього партнера правду про себе, свої сподівання один від одного в подружньому житті. Говорити про те, як вони розуміють і сприймають подружній союз, які обов'язки у них будуть, які пріоритети вони мають у своєму житті, які плани та вподобання. Розмови, які будуть

³⁷ Пор. *Casti Connubii*, 23.

³⁸ Пор. Там само, 24.

³⁹ Пор. Грень Т. «*Amoris laetitia*». З Папою Франциском про радість любові (44) // vaticannews.va (06.05.2020).

заторкати усі теми, що стосуються спільного життя допоможуть побачити і зрозуміти, чи варто розпочинати будувати спільне майбутнє з обраною людиною. Люди які керуються одними бажаннями, є ненадійними і непередбачливими, тому перш ніж укласти шлюбний союз, варто добре вивчити особу, і тільки після переконання, що обоє подругів дозріли до цього важливого кроку у житті, можна припустити, що їхні відносини у подружжі будуть надійними і стабільними⁴⁰.

Також наречені перед шлюбом мають подумати і про такі практичні аспекти їхнього майбутнього спільного життя, як житло, бо родина і житло є взаємопов'язані речі⁴¹.

Якщо наречені бачать один в одному якісь слабкі сторони, то варто реалістично оцінювати здатність людини змінитись або покращити свої позитивні сторони для гармонійності особи. Перед такими завданнями, в період приготування, треба бути готовими до труднощів та конфліктних ситуацій. Дуже добре є виявити в часі заручин у своєму потенційному чоловікові чи дружині певні негативні прояви, які в майбутньому можуть нести серйозну загрозу для їхнього шлюбу, щоб ще до вінчання змогли їх успішно подолати. Наречені мають розуміти, що підготовка до вінчання є тільки маленьким зусиллям перед великою місією – подружнім життям. Вінчання не є завершенням, але початком спільної життєвої мандрівки, яка вимагає багато зусиль для подолання багатьох труднощів та перешкод для будовання міцної християнської родини⁴².

Папа Франциск говорить про те, що дуже часто наречені, замість того, щоб направити свої сили на важливі аспекти підготовки до подружжя, фокусують свою увагу на зовсім другорядних речах, таких як весільний одяг, церемонії, святкові столи, і багато інших дрібниць, які забирають багато сил та коштів, але не приносять жодної користі для самого подружнього союзу⁴³.

⁴⁰ Пор. «*Amoris laetitia*». З Папою Франциском про радість любові (44) // vaticannews.va (06.05.2020).

⁴¹ Пор. Франциск. Апостольське післясинодальне повчання *Amoris laetitia*. Рим 2016, 44.

⁴² Пор. «*Amoris laetitia*». З Папою Франциском про радість любові (44) // vaticannews.va (06.05.2020).

⁴³ Пор. *Amoris laetitia*, 212.

Проблематика церемоніальної передшлюбної підготовки, також, часто відштовхує людей, які живуть на віру, від офіційного укладення подружжя, бо це несе за собою багато зусиль і витрат, які не мають сенсу. Тому пріоритетом має бути не шлюбна церемонія, а надання офіційного статусу їхній взаємній любові в присутності свідків. Папа закликає наречених бути девіантами в сучасному світі і не приймати від суспільства нав'язливі ідеї споживацтва та гонитву тільки за зовнішнім, а плекати те що справді є важливим повсякчасно – любов. Бо чоловіка і жінку по-справжньому єднає не помпезна церемонія, а любов, яка освячується і зміцнюється у Святому Таїнстві через Божу благодать. Тому завданням душпастирів є голосити усім вірним, що в підготовці до подружжя найважливішими аспектами є пізнання та плекання любові, а весільні церемонії займають останнє місце⁴⁴.

Святіший папа Франциск у своїй черговій промові сказав, що подружжя є священним союзом між чоловіком та жінкою, і ним не можна легковажити та імпровізувати. У своїй катехизі про сім'ю він говорив про важливість періоду заручин, де своєю промовою застерігав молодих людей перед, так званою «культурою одноразовості», яка руйнує розуміння подружжя, тим самим нівелює його розуміння, як союзу на все життя⁴⁵.

Святіший Отець зауважив, що період нареченства є етапом будівництва фундаменту майбутнього подружжя, і в цей період не можна легковажити чи будувати поспіхом сім'ю. Потрібно навчитися життя в цьому союзі і вдосконалювати його. Два життя поєднати в одне – це чудо серця і свободи, яке покладається на віру⁴⁶.

Папа Франциск заохочує наречених спільно молитись, читати Святе Писання, приймати Святі Тайни і прожити період заручин, як «час взаємничення», та бути відкритими на дію Духа святого, який збагатить їхній

⁴⁴ Пор. «*Amoris laetitia*». З Папою Франциском про радість любові (44) // vaticannews.va (06.05.2020).

⁴⁵ Пор. Там само.

⁴⁶ Пор. Там само.

майбутній союз духовними дарами, які є необхідними для щасливого подружнього життя⁴⁷.

Час приготування до подружжя є необхідний для молодої пара, щоб зрозуміти і побачити певні принципи життя в спільноті, пізнати світ один одного з усіма перевагами і недоліками. У ході приготування наречені можуть зрозуміти, що вони не підходять один для одного і їм краще припинити будівництво цих стосунків. Якщо ж вони пізнали та готові прийняти один одного, то це говорить про їхню готовність до шлюбу. Також, для хлопця і дівчини, які готуються прийняти святу Тайну Подружжя, час приготування допомагає зрозуміти і усвідомити те, що християнське подружжя є постійним зв'язком, якого не можна розірвати. Отже, заручини є часом формування єдності та усвідомлення нерозривності християнської сім'ї.

3.2. Зростання в чистоті та цінність чистоти

Деструктивні тенденції всередині сучасної цивілізації впливають особливим чином на сферу сексуальності. Сексуальну чистоту зображують, як негативний аспект, та навіть висміюють. Висловлюються різні заперечення щодо дотримання чистоти. Кажуть, що неможливо це практикувати, бо утримання від статевих стосунків приносить шкоду для здоров'я. Чистота нібито «загрожує» любові, адже запроваджує певні обмеження між чоловіком та жінкою.

Чистота часто асоціюється із самозреченням, а свобода розуміється як абсолютна незалежність. Існує також думка, що чистота є способом життя, зарезервованим лише для людей, які присвячують своє життя Богові. Сексуальну чистоту часто розуміють дуже примітивно, як просте утримання від статевих актів. Проте жити в чистоті означає позитивну та творчу

⁴⁷ Пор. Радіо Ватикан. *Папа про заручини: З подружжям не слід імпровізувати, але належно готуватися* // catholicnews.org.ua (25.05.2020).

інтеграцію сексуальності в усі сфери людини (фізичну, розумову і духовну). Це виражається у свідомому та добровільному керуванні статевим потягом відповідно до стану життя та розвитку людини. Людська сексуальність в сучасній культурі представлена в основному об'єктивним способом. Сексуальна чистота означає, що людина приймає та поважає сексуальність іншої особи, а також свою⁴⁸. Любов досягає своєї повноти, коли людина може зберегти себе «цілою», щоб повністю дарувати себе іншій особі⁴⁹.

Тільки вільна людина, яка не підкорена похоті, може дарувати себе і приймати другу особу без застереження. Це передбачає особисту самоопанованість⁵⁰.

Чистота виражається також у тому, що людина може оволодіти своїм похотливими пристрастями. Тому є потреба укорінити цю чесноту у волі та прийнятті ставлення свідомої дії. Плакаючи чистоту – ми зберігаємо свободу, оскільки ми контролюємо свої інстинкти⁵¹.

Метою збереження цілісності тіла має бути бажання віддавати себе «цілим» коханій людині, як вираз справжньої любові. Для подружжя дівоцтво – це вираження повної відданості коханій людині, тоді як стосовно посвячених осіб це виражається через відданість Богові, повністю присвятившись Йому. Дівочість пов'язана з конкретним ставленням до людської сексуальності. Це ставлення фактично виражає підтвердження власної гідності та формує ієрархію цінностей. Акцентування лише на анатомічних аспектах цнотливості не повністю виражає чистоту. Про дівоцтво, насамперед, свідчить свідоме рішення про перебування в ньому. Дівочість має сенс коли є предметом свідомого людського вибору. Цінність чистоти не полягає тільки у фізичній чистості, бо можна до кінця життя

⁴⁸ Поп. *Miłość i odpowiedzialność*, 153.

⁴⁹ Поп. Meissner K - Suszka B. *Rozmowy z narzeczonymi i młodymi małżeństwami*. Poznań 1999, 135.

⁵⁰ Поп. Półtawska W. *Przygotowanie do małżeństwa* / [PDF] 98.

⁵¹ Поп. Jan Paweł II. *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa* / [PDF] 217.

залишатись незайманим, але не набути цінності чистоти, бо її сутністю є не сама по собі тілесна недоторканність, але і чистота серця⁵².

Цнотливість є ознакою осягнення цілісності статевої в людині, через це досягається внутрішня єдність людини в її тілесному і духовному бутті. Сексуальність є виразом того, що людина належить до біологічного та тілесного світів. Сексуальність підкреслює людськість у особі, якщо вона входить у відносини чоловіка з дружиною, які є досконалі і не мають часових обмежень⁵³.

Плакаючи цнотливість, особа зберігає цілісними, закладені у ній, життєві сили любові. Цілісність сприяє збереженню єдності особи і не дозволяє будь-яку поведінку, яка б її ранила. Вона не допускає подвійного життя⁵⁴.

Чистота дуже близько пов'язана із вмінням панувати над собою, де вона виступає школою для людської свободи. Для того щоб людина жила у щасливому спокої, їй необхідно керувати своїми пристрастями, інакше, якщо вона дозволить пожаданням заволодіти собою, то стане нещасною⁵⁵.

Гідність людської особи не дозволяє, щоб вона діяла під впливом своїх інстинктів та зовнішнього примусу, але свідомо керувалась вільним вибором, сформованими особистими переконаннями. Людська гідність досягається через звільнення від усяких пристрастей, коли вільно вибирає добро і вміло використовує потрібні для цього засоби⁵⁶.

Через свою гідність, людина є покликана до свідомого виконання Божого задуму повної любові. Людина є істотою, яка формується щоденними зусиллями та свободними рішеннями, через які вона вчиться любити, пізнавати, чинити моральне добро у відповідності до етапів свого розвитку⁵⁷.

⁵² Пор. *Miłość i odpowiedzialność*, 225.

⁵³ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 2337.

⁵⁴ Пор. Там само, 2338.

⁵⁵ Пор. Там само, 2339.

⁵⁶ Пор. *Gaudium et spes*, 17.

⁵⁷ Пор. *Familiaris consortio*, 34.

Цнотливість є особистою працею у найвищій мірі, проте вона теж пов'язана з культурним зусиллям, бо між розвитком суспільства і розвитком особи існує взаємозалежність⁵⁸.

Цнотливість під впливом любові стає школою самодарування, самовідданості та панування над собою. Людина своєю цнотливістю свідчить вірну та ніжну любов для своїх ближніх⁵⁹.

Наречені мають розуміти всю багатогранність чистоти і не сприймати її, як тільки відсутність статевих стосунків чи фізичне утримання до шлюбу. Хлопець та дівчина мають усвідомити, що після шлюбу вони мають жити в подружній чистоті, яку повинні плекати вже в часі заручин. Кожна людина має відзначатись цнотливістю відповідно до стану свого життя⁶⁰.

Хлопець та дівчина мають жити у стриманості. Ці зусилля допоможуть їм розкрити взаємну пошану, підсилити вірність, скріпити надію, щоб гідного прийняти один одного як Дар Божий. У часі заручин наречені мають допомогти один одному зрости у цнотливості, а всі вияви ніжності, які належать до подружньої любові, вони прийматимуть в часі подружнього життя⁶¹.

Дошлюбні статеві стосунки між нареченими тільки руйнують їхні відносини. Сексуальна пожадливість і надмірне бажання задоволення є моральною неупорядкованістю, яка призводить до пошуків насолоди, які є відокремленими від подружнього єднання і народження дітей⁶².

Хлопець та дівчина мають зрозуміти для себе правду про те, що сексуальність є призначена для подружньої любові чоловіка і жінки, а тілесна близькість стає знаком і запорукою духовної спільності тільки у подружжі⁶³.

Сексуальність, через яку чоловік і жінка взаємно єднаються, є притаманною лише для подружнього акту. Статеве єднання є більшим від

⁵⁸ Пор. *Gaudium et spes*, 25.

⁵⁹ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 2346.

⁶⁰ Пор. Конгрегація у справах віровчення. Декларація про деякі питання статевої етики *Persona humana*. Рим 1975, 11.

⁶¹ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 2350.

⁶² Пор. Там само, 2351.

⁶³ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 2364.

біологічних аспектів, бо торкається сокровенної суті людини. Статеві стосунки є чистими тоді, коли здійснюються в подружній любові чоловіка і жінки, які цілковито віддані один одному до кінця життя⁶⁴.

Статеве єднання чоловіка і дружини, у подружжі є чесні і гідні, бо вчинені у справді чесний спосіб⁶⁵. Сексуальність є джерелом радості у подружжі. Господь Сам учинив так, щоб подруги у дітородній функції отримували приємність для душі і тіла. Тому, отримуючи задоволення від подружнього єднання, чоловік і дружина не чинять нічого злого, якщо чинять це помірковано⁶⁶.

Статеві стосунки є недозволеними для наречених, тому що дар сексуальності призначений для добра самого подружжя і передавання життя⁶⁷.

Опанування сексуальним бажання через призму гідності людини дозволяє реально розвивати любов. Дошлюбні сексуальні відносини гальмують розвиток любові, оскільки вони говорять про відсутність самоконтролю. Людина, яка готується до шлюбу і піддається миттєвим бажанням, цим самим спричиняє втрату самопожертви і розвиває егоїзм, чим зневажає гідність особи партнера. Тому утримання від дошлюбних сексуальних відносин – це не репресії, а умова особистого розвитку та взаємної любові для майбутніх подругів⁶⁸.

Дошлюбні сексуальні відносини несуть дуже серйозну шкоду самим нареченим і їхньому майбутньому подружжю. Зачаття дитини, яке передує самому шлюбу, є причиною «вимушеного» шлюбу непідготовлених людей. У цьому шлюбі, крім того, що його укладенні втрачається належний сенс і мета, створюється атмосфера ворожості між подружжям, що погано впливає на єдність подружжя⁶⁹. Тому цнотливість як хлопця, так і дівчини має велику

⁶⁴ Пор. *Familiaris consortio*, 11.

⁶⁵ Пор. *Gaudium et spes*, 49.

⁶⁶ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 2362.

⁶⁷ Пор. Там само, 2363.

⁶⁸ Пор. Skrzydlewski W. *Seks przedmałżeński* / [PDF] 122.

⁶⁹ Пор. Там само, 50.

цінність, хоч плекання цього вимагає багато зусиль, але це є необхідно для справжньої подружньої любові і нарешті, дівоцтво повинно бути даром любові до Христа і Церкви⁷⁰. Важливо зрозуміти нареченим, що здатність самопожертвувати своїми сексуальними бажаннями і сексуальною чистотою буде необхідно також у шлюбі, у різних ситуаціях, наприклад, у зв'язку з вагітністю та після пологів, у разі хвороби одного з подругів або з інших причин. Плекання взаємної любові, цінування статевої є єдиним правильним шляхом до майбутнього шлюбу.

Чистота виражає позитивну інтеграцію сексуальності, що створює внутрішню єдність людини у своєму фізичному і духовному існуванні, і дозволяє спрямовувати власну енергію найбільш конструктивним способом для людини та для розвитку любові⁷¹.

Людина, яка володіє собою, може володіти сексуальним бажанням і тим самим захищати себе перед відмовою від свободи та розуму шляхом пасивного підпорядкування похоті⁷².

Чистота, яка означає панування над своєю сексуальністю, є «школою» самовіддачі служіння любові, тому що виражає бажання віддати себе повністю і назавжди, виражає ексклюзивний дар коханій особі. Дарування себе має повну цінність, коли воно є повне. Статеве єднання має здатність виражати любов між чоловіком та дружиною у подружжі, де людина «віддає» себе і «отримує» іншу людину через тілесне єднання⁷³.

Сексуальна чистота є для того, щоб людина могла собою володіти вповні і вповні себе віддавати. Тому лише вільна людина, яка є некерована похиттю, може віддати себе і прийняти без застереження другу людину⁷⁴.

Дарування себе іншій особі в подружжі вимагає усвідомленого вибору. Таким чином, критерієм подружньої любові є свідомий, раціональний і

⁷⁰ Поп. Nowak A. *Wartość seksualna* / [PDF] 267.

⁷¹ Поп. Buccellato G. *Błogosławieństwo czystości. Wychowanie młodych do czystości w kontekście duchowego ukierunkowania*. Warszawa 1999, 36.

⁷² Поп. Czachorowski M. *Miłość jest zadana* / [PDF] 124.

⁷³ Поп. *Miłość i odpowiedzialność*, 169.

⁷⁴ Поп. Półtawska W. *Przygotowanie do małżeństwa* / [PDF] 98.

вільний конкретний вибір осіб. У шлюбі жінку слід вибирати свідомо і вільно, аналогічно, чоловіка слід обирати так само. Шлюбний завіт означає вибір одного і єдиного партнера, який є незмінним. Іван Павло II пише, що перебуваючи у справжній любові, наречені обирають один одного не тільки як сексуального партнера, але і як особистість, якій кожен з них хоче віддати своє життя⁷⁵.

На справжню любов здатна лише «чиста» людина, оскільки чистота звільняє взаємні відносини подружжя від ризику ставлення один до одного егоїстично, чим заперечували б справжню любов. Іван Павло II говорить що тільки чисте серце може повністю досягти великого діла любові, тільки чисте серце може повністю служити іншим⁷⁶.

Чистота допомагає людині усвідомити те, що статевий акт є справжнім актом любові тільки у шлюбі. Відносини до і поза шлюбом об'єктивно не виражають любові і взаємного єднання, але взаємне використання двома суб'єктами один одного, де кожен особу можна замінити кимось іншим. Така поведінка говорить про відсутність самоконтролю і зневажливе ставлення до гідності особи. Це призводить до втрати самопожертви, розвиває егоїзм і тим самим запобігає розвитку любові. Справжня любов потребує часу для пізнання один одного, досягнення зрілості, що виражається у взаємній жертвовності. Життя в чистоті передбачає цінування особи і звільняє міжособистісні стосунки від використання. Це сприяє розвитку людини як особистості, захищає гідність і любов.

ЗМІ розповсюджують обмежене бачення сексуальності та неглибоке розуміння любові, намагаючись зробити їх універсальними. Почуття, похоть чи секс тепер називають «любов'ю» чи «коханням».

Провокативні промови, які говорять про звільнення від «обмежень», накладають на особу нову життєву модель, яка об'єктивно відсторонена від

⁷⁵ Пор. *Miłość i odpowiedzialność*, 119.

⁷⁶ Пор. Jan Paweł II. *Przemówienia i homilie*. Polska 1999 145.

справжніх цінностей. Така «культура» фальсифікує образ людства і втрачає правду про нього, тим самим губить моральні норми.

Чистота є цінністю, яка служить розвитку людської особистості. Утримання від дошлюбних статевих актів не є репресією, а умовою розвитку особистої та взаємної любові. Людина, керована розумом і вільною волею, здатна до самоконтролю та творчого управління статевим потягом. Сексуальна чистота – це не просто пасивне утримання, а позитивне використання сексуального потягу для розвитку любові. Отже, дотримання сексуальної чистоти є випробування справжньої віри та любові для майбутнього подружжя.

3.3. Заручини як час поглиблення віри

Проблема християнства у сьогоденні, великою мірою, полягає у «номінальності». Є багато християн, які лише називають себе християнами, але живуть далеко не по-християнськи. Папа Павло VI у своєму апостольському повчанні *Evangelii nuntiandi* пише, що феномен непрактикуючих християн існує віддавна, він пов'язаний із природною слабкістю, непослідовністю, яку людина має всередині. Сьогодні християни живуть пліч-о-пліч з невіруючими і постійно отримують удари зі сторони невір'я⁷⁷. Тому сучасній людині є необхідною міцна формація чесноти віри, яка єдиним світлом у гріховній темряві⁷⁸.

Нова форма невірства проявляється через воюючий атеїзм у різних формах, який щодня пропонує людству цивілізацію штучних потреб, таких як гедонізм, потреба влади і панування, різного роду дискримінацію та моральні упадки. Сучасний світ живе у новій культурі, культурі неопоганства, породженій секуляризмом, що пояснює світ, виходячи із нього самого, не посилаючись на Бога, який у такому випадку стає на перешкоді і навіть є

⁷⁷ Пор. Павло VI. Апостольське повчання *Evangelii nuntiandi*, Рим 1975, 56.

⁷⁸ Пор. Венедикт XVI. Енцикліка *Deus caritas est*. Львів 2011, 39.

зайвим. Це явище можна назвати прогресивним зростанням невірства у сучасному світі, що охоплює чимраз більше і більше неутверджених у вірі, тобто непрактикуючих християн, які інертно рухаються за світом, почувавши себе такими, що все знають про християнство, все спробували і нічого корисного для себе не знайшли⁷⁹. Такий порядок речей сьогодні, на жаль, все більше і більше входить і у християнські сім'ї.

Хоча весільна індустрія сприяє періоду заручин як часу для підготовки деталей весілля та медового місяця, Церква закликає пари використовувати цей час для підготовки до шлюбу, як події на все життя. Для католицьких пар період заручин – це час поглиблення віри, особливо особистої та міжособистісної духовності. Більшість католицьких єпархій вимагають від подружніх пар пройти офіційну програму передшлюбної підготовки. Завдяки цій підготовці любов наречених один до одного буде сильнішою, глибшою і витривалішою, коли вона буде вкорінена в Того, Хто є джерелом всієї любові⁸⁰. Коли пари вступають у таїнство шлюбу, їхня любов один до одного «підхоплюється» божественною любов'ю, вона відображає та стає частиною любові Христа до людства. Підготовка до шлюбу духовно допомагає парам стати більш відкритими та сприйнятливими до цього духовного виміру шлюбу, тим самим поглибити свою віру. Навчання любити і бути любленими допомагає християнському подружжю любити один одного все більш і більш глибоко, і це сприяє міцнішому та щасливішому шлюбові⁸¹.

Підготовка до шлюбу є провідницьким і сприятливим періодом для поглиблення віри для подругів. Через глибше пізнання віри Бог закликає заручених до досконалого розпізнання сімейного життя у шлюбі. Період заручин встановлюється в контексті тривалого процесу євангелізації, який має на меті пробудити та вдосконалити чесноту віри у наречених. Рівень християнської віри має важливе значення для новоствореного подружжя.

⁷⁹ Пор. *Evangelii nuntiandi*, 55.

⁸⁰ Пор. *Planning Your Catholic Wedding* // catholicweddinghelp.com (25.05.2020).

⁸¹ Пор. *Familiaris Consortio*, 13.

Тому наречені мають розуміти принципи життя у подружній спільноті і розуміти, що їхня родина буде справжньою домашньою церквою, яка сприятиме збагаченню всієї Церкви⁸².

Важливість передшлюбної підготовки передбачає процес євангелізації, який є як дозріванням, так і поглибленням у вірі. Якщо віра слабка або майже не існує, то її треба відродити через ґрунтовне і терплячого повчання, яке збуджує і живить запал живої віри⁸³. Де навколишнє середовище стало язичницьким, особливо доцільним буде запропонувати «подорож віри, яка схожа на катехуменат» та виклад основних християнських істин, які можуть допомогти набутти або посилити зрілість віри осіб, які укладають шлюб. Варто так сформулювати віру наречених, щоб вже у їхній новостворені сім'ї, вони могли передавати євангельську вістку своїм дітям⁸⁴.

Святіший Отець навчає, що приготування до шлюбу для подругів є нагодою поглибити прийняту у Хрещенні віру, адже сім'я, яка поглиблює віру, стає спільнотою, яка приймає Слово Боже, передає його та випромінює назовні, голосячи іншим сімейним спільнотам⁸⁵.

Наречені, формуючи свою віру в час заручин, мають розуміти, що це є дуже важливо для їхнього подружжя, бо будучи в майбутньому батьками, вони отримують завдання впровадити своїх дітей в таємницю віри, щоб показати, важливість чесноти віри, яка відкриває бачення великої любові Спасителя. Спільною молитвою та читанням Святого Писання, батьки мають залучати своїх дітей у поступове християнське втаємничення та життя Церкви. Через домашню євангелізацію, батьки стають першими вчителями віри для своїх дітей⁸⁶. Через Слово Боже молода людина відкриває для себе чесноту віри, яка провадить її до зустрічі з живим Богом⁸⁷.

⁸² Пор. *Preparation for the sacrament of marriage*, 2.

⁸³ Пор. *Familiaris Consortio*, 68.

⁸⁴ Пор. *Preparation for the sacrament of marriage*, 2.

⁸⁵ Пор. *Familiaris Consortio*, 52.

⁸⁶ Пор. Патріарша комісія у справах молоді. *Молодь у Церкві третього тисячоліття*. Львів 2009, 188.

⁸⁷ Пор. *Молодь у Церкві третього тисячоліття*, 122.

В родинному середовищі процес виховання у вірі має добрі плоди тоді, коли члени сім'ї своїм прикладом та ділами засвідчують християнське життя згідно Євангелія. Завданням батьків є відкрити для дітей те, що вони є дітьми Божими, а Господь є люблячим Батьком усього людства⁸⁸.

Для християн шлюб, який бере свій початок у Бога-Творця, також передбачає справжнє покликання до певного стану та благодатного життя. Для цього потрібна добра підготовка, яка приведе до зрілості та покаже конкретний шлях віри та любові. Подружній союз має велике значення не тільки для самих подругів, але і для всього суспільства, а тому і несе більшу відповідальність в часі приготування⁸⁹.

Наречені мають зрозуміти, що підготовка до християнського шлюбу є їхнім спільним шляхом віри, який не закінчується вінчанням, а триває протягом усього сімейного життя. Передподружня підготовка є особливим часом для відкриття і поглиблення віри, прийнятої в Хрещенні, яка є джерелом їхнього християнського життя. Таким чином наречені спільно приймають своє покликання слідувати за Христом⁹⁰.

Успішний результат поглиблення віри у подружньої пари також зумовлений їх попереднім формуванням. Першим і найважливішим середовищем для розвитку віри є родина. Християнська родина є домашньою Церквою, яка потребує постійного проголошення Євангелія, подібно, як і Вселенська. Людина, яка живе згідно євангельської правди, і свідчить християнську позицію своїми вчинками, тим самим засвідчує глибоку віру і заохочує до цього інших⁹¹.

Сім'я є місцем, де відбувається навчання і поширення Євангелія. Практикуюча християнська родина є вісником Божого Слова. У такій сім'ї

⁸⁸ Пор. Катехизм Католицької Церкви, 2226; *Lumen gentium*, 11.

⁸⁹ Пор. *Preparation for the sacrament of marriage*, 9.

⁹⁰ Пор. *Familiaris consortio*, 51.

⁹¹ Пор. Там само, 51.

стосунки між батьками та дітьми є живою проповіддю для навколишнього середовища⁹².

Особи, які готуються до вінчання, мають розуміти, що від їхньої теперішньої підготовки буде залежати все їхнє подружнє життя. Тому для доброї підготовки у цьому процесі має докласти зусилля і вся церковна громада, щоб допомогти підтримувати наречених своєю молитвою⁹³.

Зростання у вірі завжди відбувається у лоні християнської спільноти, такою спільнотою для молоді особи є церковна спільнота. Там людина може зустріти ближнього, який своїм приклад життя допоможе зростати у вірі та допоможе долати перешкоди. Зростаючи у такій спільноті, особа вчиться брати відповідальність за свої дії, прямує до досконалості у вірі, смакує праведним життям і ділиться своєю радістю з іншими, тим самим свідчить свою віру для інших⁹⁴.

Як домашня Церква, родина призначена до проповідювання та служіння Євангелії життя. Це є насамперед завданням подружніх пар, котрі покликані передавати життя на підставі безперервно оновлюваного усвідомлення сенсу батьківства. Воно сприймається як важлива подія, що вказує, що людське життя є даром, який ми приймаємо для того, аби знову його віддати. Народжуючи нове життя, батьки пересвідчуються, що дитина хоч і є плодом їхнього взаємного дару любові, водночас є даром для них обох, даром, який випливає з дару⁹⁵.

Плодом передподружньої підготовки має бути чітке усвідомлення суттєвих характеристик християнського подружжя, таких як єдність, вірність, нерозривність, плідність⁹⁶.

При підготовці до подружжя, крізь призму християнської віри, слід формувати та зміцнювати цінності, що стосуються захисту людського життя.

⁹² Пор. *Evangelii nuntiandi*, 71.

⁹³ Пор. *Preparation for the sacrament of marriage*, 17.

⁹⁴ Пор. *Молодь у Церкві третього тисячоліття*, 298.

⁹⁵ Пор. *Evangelium vitae*, 92.

⁹⁶ Пор. *Preparation for the sacrament of marriage*, 45.

Тому що у подружжі чоловік і дружина стануть лоном для нового життя⁹⁷. Контрацептивний менталітет, який сьогодні є досить поширеним, несе загрозу для людського життя від моменту зачаття і до смерті, який проявляється через низку численних нападів. Потрібно повернутися до того, щоб бачити сім'ю як святилище життя. Сім'я є священним місцем, в якому життя – дар Божий – треба належним чином захищати від багатьох нападів, просякнутих абортивною свідомістю, які намагаються зруйнувати зачаті людське життя. В умовах так званої культури смерті сім'я є серцем культури життя⁹⁸.

Тому сьогодні більше, ніж раніше, потрібно формувати розум та серця членів нових сімей, щоб вони не відповідали панівному менталітету. Таким чином, через власне нове сімейне життя, одного дня вони зможуть зробити свій внесок у розвиток культури життя, поважаючи та вітаючи нове життя у своїй любові⁹⁹.

Через віру Церкви наречені відкривають для себе таїнство Бога, який дає відповідь на фундаментальні потреби та бажання людини. Кожна людина хоче знати сенс свого життя. Своєю присутністю Церква нагадує людині про ці питання. Але тільки Господь, який є творцем людини та її відкупителем, дає найповнішу відповідь через об'явлення в Ісусі Христі. Віра Церкви є настільки могутньою, що може захистити свободу та гідність людини від рабства гріха¹⁰⁰.

Під час Божественної Літургії, вірний причащається Словом Божим і евхаристійним Хлібом та Вином¹⁰¹. Тому для тих, хто готується до таїнства подружжя, дуже корисною є участь у інших Святих Тайнах, щоб поглиблювати свою віру.

Віра допомагає нареченим краще формуватися до Таїнства Подружжя, оскільки вона вповні допомагає розкрити і виразити вміння. Виховання у

⁹⁷ Пор. *Evangelium vitae*, 92, 101.

⁹⁸ Пор. Іван Павло II. Енцикліка *Centesimus Annus*. Рим 1991, 39.

⁹⁹ Пор. *Evangelium vitae*, 83-84, 86, 93.

¹⁰⁰ Пор. *Gaudium et spes*, 41.

¹⁰¹ Пор. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 50; *Dei verbum*, 21.

вірі відкриває здатність людини відповісти на Божий заклик та приймати рішення у зрілий та відповідальний спосіб, що є необхідним у прийнятті рішення щодо свого подружнього життя¹⁰². Важливу роль у підготовці до подружжя займає священик, який є учителем віри для молодшої людини¹⁰³.

Сьогодні християни живуть пліч-о-пліч з невіруючими і піддаються впливу негативних суспільних тенденцій, зокрема це впливає на сприйняття подружнього життя. Тому сучасній людині є необхідною міцна формація чесноти віри, яка захищає християнські цінності. Підготовка до шлюбу духовно допомагає парам стати більш відкритими до духовного виміру шлюбу, тим самим поглибити свою віру. Через глибоке пізнання віри, Бог закликає заручених до досконалого розпізнання сімейного життя у шлюбі. Тож, для католицьких пар період заручин - це час поглиблення віри, особливо особистої та міжособистісної духовності.

¹⁰² Пор. *Молодь у Церкві третього тисячоліття*, 121.

¹⁰³ Пор. *Presbyterorum ordinis*, 6.

ВИСНОВОК

У роботі було досліджено період заручин як важливий етап підготовки до подружнього життя, виділено основні цінності та чесноти, які формуються в цей період.

За мету написання даної праці було поставлено дослідження періоду заручин у сьогоденні та виклики, перед якими стоять люди, що збираються укладати шлюбний союз у XXI столітті.

В першому розділі було досліджено біблійний та святоотцівський вимір подружнього співжиття, а також розглянуто вчення Церкви про подружжя та сім'ю. Було виявлено як подружжя старозавітніх та новозавітніх часів трансформувалось і зазнавало перемін. Попри такі переміни завжди залишались незмінними основоположні риси шлюбу: любов, повага, дарування подругів одне одному, виховання потомства, а головне – єдність і нерозривність. Вивчаючи думки Отців Церкви на тематику подружнього життя, було визначено, що попри плюралізм поглядів, Отці, здебільшого, одноголосно підтримують єдність подружнього союзу та відкритість подругів на життя.

В другому розділі було акцентовано увагу на сучасне становище самого поняття приготування до подружжя. Традиційна сім'я в наші дні переживає не найкращі часи. Було проаналізовано моральний стан суспільства та окреслено основні сучасні тенденції підходу до приготування до подружнього життя та практикування сімейних стосунків. Слід зазначити, що в умовах сучасного морального занепаду у світі, місія свідчення істини по-особливому лягає на плечі пересічних християн. Глобалізація значно спрощує процес поширення у світі сучасних згубних для традиційної сім'ї тенденцій. До таких віянь відносяться наслідки «сексуальної революції» такі як: збільшення кількості абортів, сексуальна розкутість і вседозволеність, контрацептивне мислення та відмова від духовних цінностей. Було окреслено

наслідки співжиття без шлюбу. Життя без шлюбу несе за собою морально-релігійні наслідки серед яких можна виділити наступні: фальсифікація природи людського буття, руйнування таїнственності подружжя, а також споживацтво стосовно особи, що порушує її гідність. Соціальні ж наслідки такі: послаблення почуття вірності, егоїстичний підхід, негативний психологічний вплив на дітей, юридичні наслідки, безвідповідальність, легітимація різного роду відхилень та багато інших, які можуть призвести до тотального краху інституту подружжя.

Третій розділ присвячений питанню необхідності періоду приготування до подружжя – заручин. Можна констатувати, що час заручин для молодих людей важливий, насамперед, для того, щоб зрозуміти основні принципи спільного життя, глибше пізнати одне одного та навчитись приймати іншу людину з усіма її перевагами і недоліками. Зрештою, цей час може послужити для того, щоб усвідомити неможливість подальшого будування стосунків. Особливо важливим в період заручин є формування в єдності, адже люди, які готуються до прийняття Таїнства Подружжя, мають розуміти, що християнське подружжя - нерозривне.

Формація віри та цінностей в наші дні, коли світ знаходиться під сильним впливом негативних тенденцій, є надважливим завданням для християн, адже в таких умовах вони покликані до особливого захисту традиційних цінностей. Саме приготування до шлюбу в період заручин є нагодою до поглиблення віри, адже Бог таким чином кличе подругів до досконалого пізнання сімейного співжиття. Католицька Церква кличе людей, що бажають стати подружжям, до зростання у вірі та міжособистісній духовності під час періоду приготування до шлюбу. Для пар період заручин – це час поглиблення єдності, віри та справжнього розуміння чистоти.

При написанні даної праці використовувались надбання Католицької теології, твори Отців Церкви, документи та, щонайважливіше, Слово Боже, яке промовляє до нас і розкриває Божественну візію людського життя. Також були використані наукові дослідження світської науки, які є важливими при

аналізі та свідченні важливості проблематики подружжя та, зокрема, теми заручин в сучасному світі. Протягом написання праці виникали деякі труднощі, пов'язані з браком джерел інформації, особливо не церковних. Ще однією проблемою була відсутність деяких джерел в українському перекладі.

У подальшому робота може бути вдосконалена шляхом аналізу думки вірян, особливо молоді та подружніх пар. Це дозволить точніше зрозуміти причини нехтування практикою приготування до Тайни Подружжя, та отримати відгуки від пар які формували себе до подружжя в період заручин.

Результати даної роботи можуть бути використані в теоретичному та практичному аспектах. В теоретичному вимірі надбання роботи можуть бути використані при розгляді концепції подружжя в біблійних та релігійних традиціях, при розгляді важливості заручин як часу приготування до подружжя, важливих цінностей. В практичному вимірі – при підготовці курсів до подружнього життя.

Основним висновком магістерської роботи може стати твердження: заручини – це період, в якому Бог і Церква кличуть і заохочують людей, які планують стати подружжям, до поглиблення своєї віри, зростання у чеснотах любові, взаємодарування і поваги, і усвідомлення основоположних істин, на яких тримається подружнє життя та сімейні цінності, – єдність та нерозривність.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела й основна

- Святе Письмо Старого та Нового Завіту в перекладі о. Івана Хоменко, 3-го видання ЧСВВ, Львів: Видавництво «Місіонер», 2007.
- Венедикт XVI. Енцикліка *Deus caritas est* / Свічадо. Львів 2011.
- Григоревский М. Учение Святителя Иоанна Златоуста. О браке. Москва 2007.
- Іван Павло II. Апостольське післясинодальне повчання *Familiaris consortio* / Місіонер. Львів 2008.
- Іван Павло II. Апостольський лист *Mulieris Dignitatem*. Рим 1988.
- Іван Павло II. Енцикліка *Evangelium vitae*. Рим 1995.
- Іван Павло II. Апостольський лист до сімей *Gratissimam Sane* / Libreria Editrice Vaticana. Рим 1994.
- Іван Павло II. Енцикліка *Centesimus Annus*. Рим 1991.
- II Ватиканський собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et spes* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів 2014.
- Кришталь Г. Моральне богослов'я: Етика статевої і подружнього життя. Скрипт для студентів. Львів 2009.
- Лев XIII. Енцикліка *Arcanum Divinae Sapientiae*. Рим 1880.
- Павло VI. Апостольське повчання *Evangelii nuntiandi*. Рим 1975.
- Павло VI. Енцикліка *Humanae Vitae*. Рим 1968.
- Папа Франциск. Апостольське післясинодальне повчання *Amoris laetitia*. Рим 2016.
- Папська рада «Справедливість і мир». Компендіум Соціальної доктрини Церкви / перекл. Живиця О., наук. ред. Щербініна Ю. Київ 2008.
- Патріарша комісія у справах молоді. Молодь у Церкві третього тисячоліття. Матеріали IV сесії Патріаршого (всецерковного) Собору Української Греко-Католицької Церкви. Львів 2009.

Пій XI. Енцикліка *Casti Connubii*. Рим 1930.

Священна Конгрегація Католицького Виховання. Виховувати у свободі, правді та любові. Напрямні для статевого виховання // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Львів 2008.

Синод єпископів УГКЦ. Катехизм Католицької Церкви. Жовква 2002.

Синод єпископів УГКЦ. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха». Львів 2012.

Pontifical council for the family. *Preparation for the sacrament of marriage*. Ватикан 1996.

Допоміжна

Аверінцев Сергій – Рупнік Марко Іван, Адам та його ребро. Духовність подружньої любові / перекл. з італ. М. Прокопович. Свічадо. Львів 1998.

Александрійский К. свт. Строматы // azbyka.ru (11.10.2019).

Александрійский К. Строматы. Т I. перевод с давньогрец. Е. Афонасин. Санкт-Петербург 2003.

Антиохийский Ф. свт. Послания к Автолику // predanie.ru (09.10 2019).

Б. Теста. Таинства в Католической Церкви / [PDF].

Білаш В. Християнська сім'я як домашня Церква - реалізація Божого Задуму. 6 грудня 2014 // Домашня Церква dc.lviv.ua (10.09.2019).

Бляхніцький Ф. Домашня церква, nicolasparish.org.ua (10.05.2020).

Богоносець І. Свт. Послания // predanie.ru (09.10.2019).

Бучек М. Родина – універсальна цінність. // XXII Міжнародний конгрес родини «Родина – спільнота любові». Київ 2007.

Великий В. Свт. Творения в двух томах. Т II. Москва 2008.

Гери Чепмен, Пять языков любви / [PDF].

Грень Т. «Amoris laetitia». З Папою Франциском про радість любові (44) // (25.11.2018) // vaticannews.va (06.05.2020).

Гридковець Л. Розлучення подружжя в парадигмі християнської психології (04.07.16) // christian-psychology.org.ua (18.04.20).

Добко Т. Христос і антропологічний вимір Його діяння як результат особистого контакту з кожною людиною // Документи Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви. Третя сесія. Львів 2002.

Ерм. Пастырь // azbyka.ru (10.10.2019).

Златоуст И. Свт. Беседа XII на Первое послание к Колоссянам. Москва 1858. Издательский Совет Русской Православной Церкви. Писания мужей апостольских. Москва 1895.

Кодекс Канонів Східних Церков, Рим 1999.

Конгрегація у справах віровчення. Декларація про деякі питання статевої етики *Persona humana* / перекл. Угрин Л. Рим 1975.

Кришталь Г. «Життя без шлюбу»: за і проти. До коренів явища безшлюбного співжиття. // Безшлюбне співжиття. Причини. Наслідки. Позиція Церкви. Львів 2010.

Леньо І. Гідність християнського подружжя у пастирських творах митрополита Андрея Шептицького, (21.03.15).catholicnews.org.ua, (15.05.2020).

Леньо І. Сучасні тенденції поширення явища «вільного співжиття» // Безшлюбне співжиття Причини. Наслідки. Позиція Церкви Львів // Вісник Інституту родини і подружнього життя Українського Католицького Університету № 6. Львів, 2010.

Ляун А. Любов і партнерство з католицького погляду, Львів: Коло 2013.

Медіна Т. Незареєстрований шлюб як форма сучасних сімейно-шлюбних відносин. // Нова парадигма, випуск 130 / [PDF].

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту. Щорічна Державна доповідь Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей в Україні та стан реалізації державної сімейної політики, Київ 2011.

Обер Ж. Моральне богослов'я. / перекл. з італійської о. д-р. М. І. Любачівський. Львів 1997.

Пашков В. Святые отцы о Таинстве Брака // Азбука веры azbyka.ru (17.10.2019).

Понеділок А. Українська сім'я: проблеми і можливі шляхи їх розв'язання // Духовна культура України перед викликами часу: Тези доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції 16 квітня 2019 року / Харків 2019.

Попова І. Гражданский брак как социальная проблема //Социология // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова №1 2013 / [PDF].

Волчанинова М. Творения иже во святых отца нашего Григория Богослова / [PDF].

Шенборн К. Ити за Ісусом щодня. Заохочення до поглиблення віри. Київ 2006. Радіо Ватикан, Папа про заручини: З подружжям не слід імпровізувати, але належно готуватися(27.05.15). catholicnews.org.ua (25.05.2020).

Сімейний кодекс України 26.02.2002 №947-III // Відомості Верховної Ради України від 30.03.2020

Сойкин П. Творения иже во святых отца нашего Иоанна Златоуста. Т IV. Санкт-Петербург 1915.

Стімпфле Й. Буквар католицької сім'ї / перекл. з польської Л Стефанишин. Львів 1996.

Таунсенд Д. Как любить и быть любимым / [PDF].

Ушакова І. Психологія сім'ї // конспект лекцій / [PDF].

Фомін Ф. Еволюція сімейно-шлюбних стосунків у сучасному суспільстві // Наука. Релігія. Суспільство. 2012 № 3 / [PDF].

Хаффнер П. «Таинство брака» // Страницы: богословие, культура, образование. Т XI. Москва 2006.

Христианское вероучение. Догматические тексты учительства церкви III-XX BB / перекл. з франц. Н. Соколова, Санкт-Петербург 2002.

Цивільний кодекс України 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України від 13.04.2020.

Шевчук С. Життя спільноти у Христі: Моральна катехиза. Львів 2004.

Ярема М. Християнське подружжя і регулювання плідності // Християнин і світ xic.com.ua (12.09.2019).

Buccellato G. Błogosławieństwo czystości. Wychowanie młodych do czystości w kontekście duchowego ukierunkowania, Warszawa 1999.

Czachorowski M. Miłość jest zadana / [PDF].

Czaja A. Wierze w Kościół. Katechezy o Bożym Domu dla nas, Opole 2013.

De Vaux R. Instytucje Starego Testamentu, т.1-2, Poznań: Pallottinum 2005.

Drey N. – Pastoetter J. Sex-Study 2008 – Sexual Behaviour in Germany. DGSS and City University London in Collaboration with ProSieben. Duesseldorf- London 2008.

Dziewiecki M. Miłość ze znakiem jakości / [PDF].

Florek T. Rodzina u świętych Karmelu / [PDF].

Friedman M. Tradycja rodzinna w Judaizmie / Collectanea Theologica. Warszawa 1996.

Gasidło W. Z zagadnień etyki małżeńskiej i rodzinnej. Kraków 1990 / [PDF].

Jadczyk K. Święci na dziś / [PDF].

Jan Paweł II, Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa / [PDF].

Jan Paweł II. Apostolic exhortation Redemptoris Custos / Libreria Editrice Vaticana. Rome 1989.

Jan Paweł II. Przemówienia i homilie. Polska 1999.

Kalwa P. Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii, Lublin: Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1985 / [PDF].

Kiernikowsky Z. Dwoje jednym ciałem w Chrystusie / Księży Marianów. Warszawa 2000.

Kravdal O. Does Marriage Require a Stronger Economic Underpinning than Informal Cohabitation? / [PDF].

Kułaczkowski J. Elementy prawa rodzinnego w świetle Kodeksu Deuteronomium Pwt (Pwt 21,15-21) / [PDF].

Malina A. Biblia o nierozzerwalności małżeństwa – artykuł pierwszy / [PDF].

Meissner K - Suszka B. Rozmowy z narzeczonymi i młodymi małżeństwami. Poznań 1999.

Nowak A. Wartość seksualna / [PDF].

Olejniki S. Dar-Wezwanie-Odpowiedź. Teologia moralna. T VII. Warszawa 1993.

Planning Your Catholic Wedding // catholicweddinghelp.com (25.05.2020).

Póltawska W. Przygotowanie do małżeństwa / [PDF].

Recent Demographic Developments in Europe // coe.int (04.01.2020).

Rops D. Życie codzienne w Palestynie za czasów Chrystusa. Warszawa 1964.

Salij J. Konkubinat przed ślubem / mateusz.pl (15. 01. 2020).

Sikora A. Rodzina w nowotestamentalnych „tablicach domowych”, red. G. Witaszek, Lublin 1997.

Skrzydlewski W. Seks przedmałżeński / [PDF].

Sobański R. Wolne związki / opoka.org.pl (07. 01. 2020).

Stanisław Bielecki S. Stary Testament o małżeństwie: Ideał i rzeczywistość / [PDF].

Twardzilowski T. Zarys problematyki rodzinnej w Biblii // depot.ceon.pl (25.09.2019).

Varillon F. Zarys doktryny katolickiej. Warszawa 1972.

Vidal M. Il matrimonio. Tra ideale christiano e fragilità humana. Teologia, morale e pastorale. Brescia 2005.

Wojtyła K. Miłość i odpowiedzialność. Kraków 1964.

Wyżlic M., Pozycja kobiety w małżeństwie i rodzinie w nauczaniu Ojców Kościoła, Lublin 2010.

Довідкова

Леон-Дюфура К. *Шлюб* // Мудрий С. (ред.). *Словник Біблійного Богослов'я*. Рим 1992, 912-915.

Stanford Encyclopedia of Philosophy. Ordinary Objects // plato.stanford.edu
(10.02.20).

Rachels J. Ethical relativism // Encyclopedia britannica britannica.com (11.02.20).